

Møte for lukkede dører, Stortinget 3. august 1909

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 3. august 1909 kl. 10.00.

Præsident: Liljedahl.

Man fortsatte behandlingen av indstillinger fra den forsterkede militærkomite angaaende hærordningen (indst. S. XXXXII for 1908 med tillæg og 1909, jfr. dok. nr. 1 med tillæg for 1909).

Præsidenten: Indstillingens avsnit 9 og 10 er under debat.

Svendsbøe: Hvad der nu foreligger til avgjørelse, er brigadeinndelingen og regimentsinndelingen. Hvad det sidste angaar, er det saa store og høie ting, at det kanskje vil findes urimelig av mig at blande mig op i det. Armeens inndeling i regimenter har av alle sagkyndige gjennom en række av aar været anset som det man skulde arbeide hen til, traditionelt set og praktisk set, paa grund av vort lands forhold, og de militære sagkyndige siger, at det stemmer overens med hvad man i andre stater har fundet praktisk og hensigtsmæssig. Hvorvidt disse regimenter bør ha 3 eller 4 bataljoner, det vil jeg heller ikke si stort om. Jeg er enig med komiteens øvrige medlemmer i saa henseende, vi er enige i at der ikke bør bli mere end 3 bataljoner i regimentet. Mere skal jeg ikke si derom. Dernæst er det altsaa brigadedistrikterne. Derom har der i pressen og mand og mand imellem, endog blandt stortingsmænd, været talt en hel del, idet man er saa konservativ at man ræsonnerer som saa, at hvad der har været gjennom lange tider, det maa man mest mulig holde paa. I det spørsmaal er alle konservative, ser det ut for. Dette har gjennom lang tid været diskutert i militærkomiteen, og man har snudd og vendt op og ned paa tallene og distrikterne saa længe, at det ikke er underlig om man engang gaar træt, ialfald de herrer som har hat mest arbeide og befatning med dette. Ikke desto mindre forstaar jeg at indstillingen, hvad brigadeinndelingen angaar, møtes med utakk og misnøie, særlig fra de vestlandske distrikters side, og da jeg tilhører de vestlandske distrikter, har jeg trodd at det ikke gik an ved denne leilighet at tie bom stille. Jeg vil da som min personlige opfatning fremkomme med noen bemerkninger. Hvad der har git anledning til at vestlandsbrigaderne opsættes med et mindre antal bataljoner, er at de sydøstlige distrikter er noget tyndt befolket; nogen tettere befolkning finner man ikke, før man kommer til Jæderen og Stavanger. Men, det første først: den første grund til dette var, at Telemarken jo ligger like ind paa Kristiania, kan man si, like ind paa det tæt befolkede Østland, og Telemarksdistrikterne, især de nedre, er noksaa tæt befolkede, og det har vist sig at ved mobiliseringsøvelser - eller om man tænker sig noget værre

- maa Telemarksavdelingene straks skytes frem mot grænsen. Dette har ført til at militærkomiteen, naar den har set paa hvad der har skedd, og hvad der muligens kan komme til at ske, har foreslaat at ta disse distrikter bort fra Kristiansands brigade, og derved paa en maate lemlæste den numerisk. Dette fører igjen til at Kristiansands brigade, for dog at opretholdes saa nogenlunde, maa ind paa Bergenske brigades distrikter, og de distrikter som ligger mellem, er Søndhordland og Ryfylke. Disse distrikter har i hundrede aar været kastet snart sydover og snart nordover. I min militære tjenestetid har det distrikt jeg tilhørte, dels hørt til Bergenske og dels til Kristiansandske brigade. Men saadanne avgjørelser er saavidt jeg vet altid tidligere skedd ad kommandovei eller efter departementets bestemmelse. Jeg vet ikke, men jeg tror neppe det har været behandlet i stortinget. Men distrikterne har fundet sig i dette. Den ene dag hører vi til Kristiansands distrikt, en anden dag igjen hører vi til Bergens distrikt, de har været vant til dette. En tid har vi eksercert paa Etne, saa kom vi til Malde. De fleste av de Søndhordlandske distrikter har i 30 aar eksercert paa Malde, de er vant til det, og siger ikke noget om at saa fremdeles blir tilfældet. Dette har bidrat til at de er meget eftergivende, og jeg tænker mig, at disse distrikter, som har været vant til at eksercere paa Malde, heller ikke siger noget om at de kommer til at bli der indtil videre. Men saa indtraf der senere et andet forhold, da vi fik indstillingen tilbake og vi skulde rette paa dette og hint, saa skulde vi se om vi ikke kunde styrke Bergens brigade med et par bataljoner til, og saa tænkte vi straks paa Nordfjords bataljon. Men saa fik Kristiansands brigade kun 6 bataljoner, og det fandt man urimelig, og saa gik man til hvad indstillingen viser, nemlig 7 bataljoner i hver, forat disse brigader kunde oppstilles likelig. Man tar altsaa den ydre del, længst nord fra Bergen, løs fra de andre bataljoner, og den yderste del, Søndhordland, til Kristiansandske brigade; da var de ialfald like, saa der var ingen som kunde tape i saa henseende. Naar vi betrakter forholdene paa Vestlandet, og naar vi ser paa kartet, saa ser alle at de Bergenske distrikters naturforhold er saadanne, at der er store fjorde fra øst mot vest. Kommunikationerne har været daarlige, og der er desværre endnu vanskelig forbindelse. Distrikterne er utstrakte. Den rimeligste militære inndeling burde derfor - jeg vil ha sagt dette som min mening - være fra Stat til Buknfjord. Hvis militærkomiteen finder at det ikke skader nogen interesse, og kunde gi sit bifald til den tanke, saa at der blev prøvd ialfald en saadan inndeling fra Stat til Buknfjord for Bergens brigade, saa antar jeg ialfald, at den misnøie som der er opkommet, for en væsentlig del vil forstumme. Jeg tænker mig da, at Bergens brigade kunde som nu organiseres med 8 bataljoner; jeg gaar da ut fra at Nordfjords bataljon blir den ene som nu, 6 i den midterste

del og 1 i den sydlige. Hvorfor jeg legger særlig vekt paa det, det er fordi at distrikterne ogsaa bør ha et ord at si med, de som skal utføre verneplikten. Siger man det blir for kostbart, saa slaar jeg en strek over det, fordi at distrikterne, som yder sin del, maa man ogsaa se til saa nogenlunde at la faa en del av de store utgifter som koster ut. Staten kan spare penge ved ikke at la disse marschveie eller befordringsveie være saa altfor lange. F.eks. det at Fjordenes bataljon uavladelig transporteres fra og til Voss, hvilke summer andrar ikke det til? Jeg mener det blir noksaa meget, og hvis Fjordenes bataljon beholder sin gamle plads, saa vil man av de midler som Fjordenes bataljons distrikt yder til militærvæsenet, faa tilbake nogen renter, eller hvad man vil kalde det, samtidig som man, hvad man legger saa meget vekt paa, opretholder det traditionelle. Saa er jeg færdig med Fjordene. Men det samme som jeg har sagt om Fjordene, kan jeg si om Søndhordlandske distrikt, særlig naar vi gaar til Buknfjord. Jeg tænker mig, hvis man gik med paa det, og vilde kræve at de fra Skudesnes og det yderste Bukn skulde til Voss eller Ulven for at eksercere, saa vilde de ikke finde sig i det; de vilde heller reise som nu til Malde. Det samme kan gjælde Avaldsnes, Haugesund m.fl. distrikter. Men det er min forutsætning, som jeg tror bør bli til virkelighet, at den gamle eksercerplads ved Etne blir optat; derved vil de distrikter bli tilfredsstillet. Jeg mener man maa lempe sig saavidt mulig, og la distrikternes ønsker bli hørt. At det drar i den retning jeg her har pekt paa, betviler jeg ikke. Ved at lægge dette som grundlag vil jeg si at Bergenske brigade faar det samme antal bataljoner som den nu har. Det vil si at den forstummer, den misnøie som er opkommet ved befordingerne, og det ikke alene blandt officererne, men ogsaa blandt underofficererne; for da blev det ikke saa trangt om avancementet. Jeg vil ikke si noget mere om det. Men nu har det til følge, at saa blir Kristiansands brigade skutt østover igjen, og da er der visselig ingen anden utvei, end at Telemarken faar som nu tilhøre administrativt - - jeg ser at kaptein Høstmark har bemerkninger hertil.

Høstmark: Aldeles ikke, det er mit forslag.

Svendsbøe: La saa være; vi kan snakke om det bakefter. Telemarken maa administrativt som nu tilhøre Kristiansandske brigade, og jeg skulde ta meget feil, om Telemarken skulde ha synderlig imot, at man siger at forholdet blir som nu. Alt hvad jeg har sagt her, fremsætter jeg til overveielse. Jeg vil skyte dette ind nu. Komiteens formand henstillet igaar til forsamlingen, naar det gjaldt distriktsinddelingen, at uttale sig, og dette maa altsaa mottages som en uttalelse til overveielse. Telemarkens bataljon og kanskje to, Bratsberg og Hiterdal, bør da administreres av Kristiansandske brigade og høre under den. Jeg siger administreres; for

kommer noget værre paa, saa vil det være ufornuftig at la Telemarkens bataljon bli staaende stille, indtil de andre kom og sa: nu er vi kommet, og fremad marsch! Nei, jeg antar at Telemarkens bataljon, praktisk set, saaledes som det har været forholdt før, om farlige tider maatte indtræffe, straks dirigeres mot grænsen, mot den lange grænse vi har. Og saapas krigshistorie har jeg ogsaa lært, at jeg har set at der er uavladelig detachering og spredning over hele grænsen. Naar man tror at det gaar an med en gang at møte op med hele kamphæren, saadan som den er sat op paa papiret, saa tror jeg man tar feil. Jeg er enig med statsraaden i hvad han sa igaar, at bataljonernes selvstændige optræden kanske vil bli det almindelige. Jeg tror ogsaa det. Telemarkens bataljon maatte saaledes ved mobilisering disponeres der, hvor vedkommende hærstyrkelse fandt at den først maatte indfinde sig. Det gaar jeg ut fra, og set saaledes, skjønner jeg ikke at der skulde være nogen synderlig ulempe ved, at det blev ordnet paa den maate at Bergenske brigade paa denne maate fik beholde sine 8 bataljoner, og Kristiansandske paa samme maate sine. Men saa siger man, at 1ste Akershusiske brigade vil faa for litet; men det kan vel ogsaa rettes paa ved at man har en enkelt staaende jægerbataljon. Den kunde man vel med nogen god vilje la gaa ind i et regiment. Saa hadde man ogsaa der 8, og alt andet var urørt. Det var sagt igaar av formanden, at der var saa sterk mandskapsstigning paa Østlandet at her vilde rammen bli sprængt. Ja, saa kan man da, naar man faar raad og tid, se at faa nye bataljoner til her. Det var jo her det trængtes. Men hvis ikke dette skulde kunne finde nogen tilslutning hos komiteen - det er nærmest til mine kolleger inden komiteen jeg adresserer dette, jeg staar i det tilfælde at jeg finder mig forpligtet til at uttale disse meninger - erklærer jeg min beredvillighet til at gaa over til det for distrikternes kravs skyld. Jeg vil si det op igjen: Bergens brigade vilde paa denne maate faa 8 bataljoner, ved at gaa fra Stat til henimot Buknfjord. Kristiansand vilde likeledes faa 8, ved at faa 2 bataljoner fra Telemarken tillagt Kristiansands brigade - hvad der nu er 1ste brigade. Men saa har vi Jægerkorpset, og saa kunde det staa til observation om man kunde faa en bataljon senere, om saa var, hvad der var antydnet igaar. Saa er altsaa alt det øvrige urørt, som det er nu. Naar der er talt om mandskapsstyrken, at man ikke har den, saa vil jeg gjøre opmerksom paa at trondhjemske brigade gjennemsnitlig er sat op med 124-125 mand pr. bataljon, mens bergenske brigade har 130. Det skulde altsaa bevise at man har mandskapsstyrke til en bataljon til, uten at gripe anderledes ind i de andre brigader end jeg har nævnt. Specialvaaben vet jeg vi ikke har paa Vestlandet; men vi har et andet specialvaaben - jeg vet det er ikke alle som synes om at vi kalder det specialvaaben - det er marinen; men det har gjort specialtjeneste for distrikternes skyld. Dertil gaar der fra de bergenske distrikter aarlig en noksaa betydelig kontingent. Det faar sættes ved siden av

de oplandske avdelinger, kavaleri og artilleri. Jeg har set efter at der gjennemsnitlig fra Bergens indrulleringsdistrikt aarlig utskrives 158 fyrbøtere, maskinister og mandskaper, vernepligtige altsaa, som utskrives fra de bergenske distrikter. Den kontingent skaffes ogsaa fra det distrikt jeg har antydnet, Stat - Buknfjord. Jeg mener altsaa, for at komme til nogen forstaaelse, at selv om militære hensyn skulde formodes at lide ved det, enten man saa kalder det papirbestemmelser eller andet, det kan man for mig gjøre hvad man vil, saa faar man høre noget efter distrikterne, - naar man altsaa legger saa meget i dette. Jeg har - og flere med mig, vist hele komiteen - trodd, at naar det gjaldt at sette op militære avdelinger, skulde distrikterne ikke ta det som nogen særlig honnør. Det er for landets skyld man bringer det frem, og tar det mest praktiske. Men ved at se nærmere paa det tror jeg, at praktisk eller tjenstlig set kan der ikke være saa meget at si, men jeg legger bredt paa at i de lange fjorddistrikter, hvor kommunikationerne er daarlig endnu desværre, der maa man ikke trække mandskaperne altfor langt bort fra sine distrikter, og hvad de eksercerpladse angaar som jeg har antydnet - det gaar jeg ut fra - saa maa der træffes dispositioner for at de opretholdes som de nu er, med det tillæg som jeg har sagt, for den sydligste del av bergenske brigade. Naar der er tale om denne sprængning av rammen, saa vil jeg straks si at 45 bataljoner anser jeg økonomisk set utilraadelig. Vi hørte igaar, at denne indstilling lød paa 300 000 kroners merutgift. Det tror jeg nu delvis er saadanne fingerte poster, som vil rette sig efter materielpriserne, kornpriserne o.s.v., og som vil gaa op og ned, og jeg vil føie til, at er nogen rød indstillingen for budgettets skyld, saa bør man ikke det være, for det kan rettes aar om andet. En stor del er anslagssummer, og det kommer an paa hvad vedkommende storting finder at vi har raad til. Noksaa store og betydelige poster gaar ind derunder. Jeg skulde være tilbøielig til at tro, at der paa dette punkt vilde bli en noget forsonende stemning, hvis man kunde finde sig foranlediget til at foreslaa bergenske og kristiansandske brigade administrert - jeg kalder det administrert - hver med 8 bataljoner. Det blir det samme som nu. Selvfølgelig maa arméstyrelsen altid ha i sin haand at detachere hit og dit. Det har jo altid hændt, at enkelte bataljoner er git til forsterkning baade her og der. Jægerkorpset har jo altid været en saadan avdeling, og hvad der skulde være i veien for det herefter, forstaar jeg ikke. Hvad de bergenske distrikter vedkommer, saa vet vi at hovedkommunikationsmidlet er Bergensbanen. Hvad distrikterne i Søndhordland angaar, enten de hører til bergenske eller kristiansandske brigade, saa er der intet fornuftig menneske som kan tro andet, end at derfra veien til en eventuel krigsskueplads her østenpaa ialfald vil bli Bergensbanen. Og naar størstedelen av distrikterne civilt administrert hører til Søndre Bergenhus amt, saa er der adskillig som taler for,

at grænsen skytes sydover, saa meget mere som man paa grund av Telemarkens bataljons skyvning østover har været nødt til at gaa like til Bjørnefjorden, hvad der er like ind paa Bergen. Det merker jeg smaker nok saa daarlig, og jeg har henstillet til mine kolleger i komiteen at overveie at flytte grænsen. Jeg tror, at om vi viser den imøtekommenhet, kan vi staa like godt og bra rustet, og møte alle eventualiteter som kan tænkes. Jeg skal ikke opholde tiden, men jeg vil bare ha fremkastet disse tanker, særlig til komiteens overveielse, i overensstemmelse med henstilling fra formanden igaar.

Foss: Man vil kanskje undres over at jeg, som ikke sagkyndig, forlanger ordet om hærordningen; men jeg har den opfatning, at der er visse almenbetragtninger som maa ligge til grund for hærordningen, dersom vi skal faa en god hærordning, og om disse almenbetragtninger var det jeg tænkte at uttale mig litt. Naar jeg undtar vore socialdemokrater, antar jeg at hele landet er enig i, at man maa se til at skaffe vort land et saa godt forsvar som landets økonomiske evne rækker. Man kan beklage, at voldgiftstanken ikke har vokset sig saa sterk at voldgift kan træ istedenfor krig; men vi faa haabe, at den efterhaanden vil vokse sig saa sterk at krig næsten blir en umulighet. Imidlertid er ikke det tilfældet nu, og det blir derfor vor pligt at se at skaffe landet den bedst mulige forsvarskraft. Men dersom det skal naaes, og dersom en hovedbetingelse for at faa en god armé skal være tilstede - hvilket jeg mener maa være at folket blir interessert for forsvaret, at folket faar tillid til forsvaret og at folket har offervillighet likeoverfor forsvaret - saa blir det nødvendig at folket faar forstaaelse av, at hærordningen er istandbragt paa en saadan maate at ingen landsdel føler sig tilsidesat, at ingen landsdel føler at den er likesom sat utenfor de vigtige dele av fædrelandet. Ti dersom en saadan forstaaelse skulde fæstes til hærordningen, saa kan vi være aldeles forvissat om, at da vil grundbetingelsen for en god armé svækkes og kanskje gaa tapt. Der vil opstaa misnøie, og med misnøien vil følge svækkelse av tilliden til og troen paa forsvaret. Naar jeg nu ser paa militærkomiteens indstilling, hvordan komiteen har foreslaat at brigadedistrikterne skal ordnes, saa maa jeg tilstaa, at efter mit skjøn har komiteen ikke været heldig, idet den har foreslaat at Kristiansands brigade og Bergenske brigade skal utstyres daarligere baade med mandskap og materiel. Dette siger jeg ikke som nogen anklage mot komiteen; ti jeg kjender komiteens medlemmer saa godt, at jeg er viss paa den vil skaffe det bedste forsvar som landet er istand til. Men det forhindrer ikke at selv sagkyndige kan komme til at se feil paa en ting, at de ikke har været nok opmerksomme paa ting som muligens burde tages med i betragtning. Og det tror jeg er tilfældet her. Dersom militærkomiteens indstilling blir vedtat, føler jeg mig overbevist om at der omkring i

distrikterne baade i Kristiansands og Bergens brigade vil skapes misnøie, og med misnøien følger det, som jeg før har sagt, at man taper troen paa og tilliden til forsvaret. Spør man dernæst om hvad mandskaper og officerer vil synes om at man faar svakere brigader, som i farens stund maa tildeles en underordnet stilling, ja, saa forekommer det mig at svaret ikke kan være tvilsomt. Baade mandskaper og officerer vil føle sig tilsidesat, fordi de er henvist til saadanne avdelinger; ti den menneskelige natur er nu engang saadan, at man nødig vil staa under sine kamerater, man vil gjerne staa paa høide med dem, og især naar det gjælder en saa vigtig sak som forsvaret av fædrelandet. Da vil alle være med blandt dem, som vil komme til at ta saa tunge tak som det er mulig at løfte. Men det vil ikke kunne ske for Kristiansands og Bergens distrikt, dersom vi tildeler dem en brigade som er daarligere utstyrt baade med mandskap og materiel. Og hvordan vil saa det virke paa samholdet inden armeens avdelinger? Ja, jeg behøver ikke at svare paa det; enhver kan vite det selv, at det vil ødelægge samholdet mellem avdelingene, naar nogen avdelinger skal føle sig underordnede og andre overordnede. Her er endnu en følge. Den har været nævnt før; men jeg finder det rigtig at nævne den nu igjen. Dersom Kristiansand og Bergen faar saadanne brigadeavdelinger som her er foreslaat i militærkomiteens indstilling, saa frygter jeg for, at disse avdelinger vil bli henvist til at faa officerer som ikke kan siges at være blandt de dygtigste. Det er saa rimelig, at flinke officerer heller vil staa i de brigader som er helt og godt utstyrt, end i en brigade som er underordnet. Dette synes jeg ligger saa paa den flate haand, at nogen nærmere utvikling herav er ganske overflødig. Ved disse ulike brigader vil man altsaa kunne fremavle misnøie inden distrikterne, misnøie hos mandskaper og officerer, og følgen av det er ogsaa at man faar daarligere officerer. Det er efter mit skjøn en overmaate betænkelig ting ved disse ulike brigader. Militærkomiteens formand omtalte igaar, at det var noksaar rart efter hans opfatning, at statsraaden vilde nævne dette, at der omkring i distrikterne kunde fremkomme misnøie paa grund av disse ulike brigader. Ja, jeg har en ganske anden opfatning av dette spørsmaal. Jeg synes det var aldeles rigtig, at statsraaden nævnte det, at han hadde det syn at dette forslag kunde fremkalde misnøie. Naar han hadde det syn, hvilket jeg mener der er grund til at ha, saa mener jeg at det var aldeles rigtig, at han nævnte det som en farlig følge av disse ulike brigader. Man taler saa tit om at man skal spørge folket om dette og hint; men jeg vaager mig til at si, at hvis man her vilde spørge folket om disse ulike brigader i Kristiansandske og Bergenske distrikt, er ikke svaret tvilsomt. Det er end videre sagt, at man skal være lydhør likeoverfor folkets røst; men hvis man vilde være det her, tænker jeg nok man fik like brigader istedenfor ulike.

Av sakens dokumenter ser man dernæst, at de sagkyndige, hvoriblandt jeg vil nævne den departementale komite og departementet, er av den mening, at hvis det forslag som er fremsat av militærkomiteen, blir vedtat, saa vil de militære distrikter oprives, og det vil ha til følge at armeen vil svækkes i lang tid - jeg har set at militærforfattere har nævnt 7-8 aar - og det kan ha betænkelige følger for vor armé. Men naar forholdet er dette, at der er saa mange betænkeligheter ved disse ulike brigader, saa skulde der forfærdelig sterke grunde til for at gaa til en saadan ordning som er foreslaat av militærkomiteen. Og hvilke er saa disse grunde? Hvad er det komiteen har anført? Jo, den har anført, saavidt jeg forstaar ialfald, to grunde. Den første er den, at man maa se til at bringe saa mange mandskaper som mulig til Østlandet, fordi det er den mest utsatte del av vort fædreland. Den anden grund er, saavidt jeg forstaar, folketallet, som jeg senere kommer til.

Dersom man gaar ut fra den betragtning, at man snart kan være utsat for et røveranfald fra Sverige eller en anden magt, saa er det aldeles rigtig at Østlandet er mest utsat, det skal indrømmes. Men her vil jeg indskyte den bemerkning, at likeoverfor Sverige har vi den nøitrale sone, og den nøitrale sone kan ikke overskrides uten at bryte kontrakten. Dernæst vil jeg uttale, at jeg tror at den almindelige freds- og voldgiftstanke allikevel har slaat saadan rot i folkene, at det ikke er saa liketil at faa en stat til at foreta et røveranfald mot et andet fredelig land, for at erobre dette eller en del derav. Derfor har jeg ikke saa sterk tanke om at vi vil bli utsat for et saadant røveranfald. Men derav følger ikke at vi kan sløife vor armé. Vi ser at en stat som f.eks. Schweiz, som kanskje heller ikke er saa rød for at en anden stat ved et saadant røveranfald skal ta landet eller en del av landet, den holder dog sin armé, fordi den maa forsvare sin nøitralitet. Ogsaa vi maa holde vor armé, efter mit skjøn ialfald hovedsagelig fordi vi er nødt til at forsvare vor nøitralitet; men dersom vi legger hovedvegten paa at forsvare vor nøitralitet, saa vil farepunkterne ligge ogsaa paa andre steder end paa Østlandet; ialfald er det min mening. Da mener jeg at man maa ha sin opmerksomhet henvendt paa Kristiansand og kanskje Narvik; jeg holder mig til Kristiansand, da jeg er bedst kjendt der. Forutsætter man en forvikling mellem stormagterne, saa mener jeg at Kristiansand er et overmaate farlig punkt, for vi vet at Kristiansand ligger midt i seilleden, og har en meget god havn, og den vilde det være greit at ha som oplagssted for en krigførende magt. Derfor mener jeg at det gjælder at ha vore befæstninger istand ved Kristiansand, og en saavidt stor styrke at vi kunde avvise et mulig landgangsforsøk. Men gaar man ut fra det, saa maa man finde at det vilde være høist uriktig at ha en saa svak brigade der, at den ikke kan forutsættes ved egen hjelp at kunne forsøke at avvise et saadant landstigningsforsøk. Ti skulde et saadant

landstigningsforsøk lykkes, kunde en fremmed armé komme og angripe Kristiansand i ryggen; da vilde fæstningen være til ingen nytte, og byen og havnen vilde være prisgit. Derfor mener jeg det ikke er saa godt paa forhaand at stille et horoskop om hvor de særlig farlige punkter skulde kunne bli; men gaar man ut fra dette, er det en grund for at Kristiansands brigade utstyres som de andre brigader. Skulde derimot en saadan ulykke være ute, at man virkelig blev utsat for et røveranfald fra en fremmed stat, og den vilde forsøke at bemægtige sig Østlandet, ja, saa er jeg aldeles viss paa at vi alle sammen ønsker, at vore tropper kunde møte faren der saa fort som mulig. Men jeg tror ikke der vilde være noget i veien for det, om man har like brigader. Jeg har set at militærforfattere har sagt, at vore tropper kan bringes til Østlandet likesaa fort med den ordning, som med den ordning som er foreslaat av militærkomiteen. Jeg kan nævne en militærforfatter i "Morgenbladet" for lørdag 31te juli 1909. Han uttaler klart og tydelig, at der er intet i veien for at Telemarkens bataljoner, som der her især er tale om, kan bringes til krigsteatret like fort, enten de hører til Kristiansandske eller til en østlandsk brigade. Fra mobiliseringsstandpunkt skulde der saaledes efter militærforfatteres opfatning intet være i veien for at man opsatte like brigader, eller for at tropper kan bringes til Østlandet, hvis krigsteatret er her. Dette er imidlertid et militært spørmaal, som jeg har litt vanskelig for at uttale mig om; men jeg antar at ogsaa den departementale komite, som hadde noksaa sagkyndige folk, og departementet, har den samme opfatning, naar de tilraader like brigader. Ser man altsaa saken ut fra et militært standpunkt, med Østlandet som det farlige punkt, skulde der altsaa ikke være noget i veien for at man har like brigader.

Saa var det folketallet. Militærkomiteens formand sa igaar at de skal faa de folk de har, og da maa de da være tilfredse. Ja, jeg kan ikke være enig i den opfatning; ti skulde den opfatning bre sig, at hvert distrikt skulde være tjent med at hjelpe sig selv, saa behøvde man ikke noget samfund. Der ligger ingen samfundsaaand i dette, at hvert distrikt skal hjelpe sig selv. Gaar man ut fra den opfatning som militærkomiteen har gjort gjældende her, at Østlandet er det mest utsatte punkt, og man da skulde anvende dette at hvert distrikt skal hjelpe sig med sine folk, saa vilde Vestlandet kunne si: Hjælp nu dere selv. Jeg tænker Østlandet ikke vilde være vel tjent med det. Derfor er det ikke rigtig efter mit skjøn, at si som saa til et distrikt: Hjælp dig med dine egne folk. Nei, her maa tages samfundshensyn, og samfundshensyn tilsiger efter mit skjøn at man behandler samtlige distrikter likt. Desuten har det efter mit skjøn ingen betydning, enten et brigadedistrikt er nogen faa kilometer større eller mindre. Vi har gode veier og jernbaner, og vi vil faa flere, derfor er der ingen vanskelighet med at bringe tropper til de steder hvor de trænges, enten det er mot

øst eller mot vest. Ser vi nu paa Kristiansandske brigade, vil vi om ikke saa længe faa Vestlandsbanen; den vil bli et udmerket bindeled for hele Kristiansandske brigades mandskap, og saavidt jeg vet, skal de telemarkske bataljoner eksercere paa Heistadmoen, som ligger like ved Vestlandsbanen, og naar vi da faar Vestlandsbanen, blir der ingen vanskelighet ved at bringe de telemarkske bataljoner enten til Østlandet eller til Vestlandet. Hvad der gjælder for Kristiansandske brigade med hensyn til at bringe tropperne til Østlandet, det gjælder ogsaa for Bergenske brigade. Man har Bergensbanen og vil snart faa Raumabanen, saa der blir ingen vanskelighet der med at bringe den brigades tropper til Østlandet, om det skulde trænges. Om man beskjerer en brigade saa den faar nogen faa mandskaper mindre, vil det hverken paaskynde eller forsinke forsendelsen synderlig; men brigaden vil, naar den kommer frem beskaaret, ikke kunne opta den samme stilling for forsvaret som de sterkeste brigader; den vil komme til at maatte føle sig underordnet, og det er det som jeg for min part lægger saa sterk vekt paa.

Der er end videre en hel del militære spørsmaal, som jeg ikke kan indlate mig paa, saaledes kan jeg ikke indlate mig paa, enten det vil være heldig at ha 4 bataljoner eller 3 bataljoner i hvert regiment. Det er et saa specifik militært spørsmaal, at det kan jeg ikke indlate mig paa. Man jeg maa fastholde dette, at den almene betragtningsmaate blir den at man søker at behandle landet ens, at ikke den ene landsdel skal føle sig tilsidesat til fordel for de andre. Jeg hørte militærkomiteens medlem, hr. Svendsbøe, idag uttale sig for en ændring i komiteens indstilling, og for denne hans opfatning vil jeg gi ham min anerkjendelse. Det er et bevis for at selv militærkomiteens medlemmer nu finder, at grunden under dem svigter litt; de begynder at føle, at røster fra distrikterne maa man dog ta litt hensyn til. Ti saavidt jeg forstod hr. Svendsbøe, uttalte han sig for at Bergenske brigade skulde faa 8 bataljoner og Kristiansandske brigade 8 bataljoner. Jeg vil henstille til militærkomiteen at ta det nærmere under overveielser. Imidlertid vil jeg tillate mig at opfordre statsraaden til at opta den kongelige proposition, som gjør de 5 brigader like store, saa kan man siden slaas om hvorvidt der skal være 3 eller 4 bataljoner. Dersom det ikke var disse stakkars penger, skulde jeg ha ønsket at man kunde ha stemt for kommanderende generals forslag. Det forekommer mig at være det bedste, det forekommer mig at gi landet den største forsvarsstyrke; men som sagt, det koster flere penger: saavidt jeg har forstaat, et par hundrede tusen kroner om aaret. Det er jo et betragtelig beløp for vort land; men likeoverfor det store budget, som militærvæsenet kræver, nemlig omkring 14 millioner kroner, er ikke dette nogen stor procent. Jeg vil ikke stille noget forslag om dette, men det forekommer mig at være det bedste, derom kan der neppe tvistes. Jeg tillater mig altsaa at

opfordre statsraaden til at opta sit forslag, den kongelige proposition.

Mjelde: Det spørsmaal som vi nu behandler, kan som alle andre sees fra to sider. Den militære side av spørsmålet er, paa den kant som jeg holder til, utredet spesielt av forsvarsministeren. Jeg skal ikke gjenta hvad der av ham er sagt, men kan i det store og hele slutte mig til det. Den anden side av spørsmålet, som ogsaa har sin store berettigelse, er de almene betragtninger som nu sidst hr. Foss gjorde gjældende. Han har ogsaa uttalt en hel del av det som jeg var tænkt at si, og jeg skal derfor ogsaa her søke at indskrænke mig mest mulig.

Det egentlige principielle skillepunkt mellem de to opfatninger som gjør sig gjældende, er brigadeinddelingen. Vi paa den ene side, støttet av departementet, kommanderende general og den departementale komite, holder paa 5 like store brigader, vi holder paa det bestaaende i saa maate. Paa den anden side har vi militærkomiteen, som holder paa 5 større og 2 mindre brigader, det er det nye. Militærkomiteens ordning har som bekjendt engang tidligere været forsøkt, men jeg har ikke hørt mere end én mening uttalt om den ting: det var en uhensigtsmæssig og upraktisk ordning som maatte sløifes. Gaar man nu til at beholde like store brigader, saa rummer det en ordning med 3- eller 4-bataljonsregimenter. Om man vil, kan man inden de like store brigader faa istand en ordning med 3-bataljonsregimenter efter kommanderende generals forslag. Det vil bli noget dyrere, men jeg tror med hr. Foss at det vil være den fuldkomneste og rigtigste ordning, en ordning som vi vistnok inden kort tid vil komme til allikevel, og da maatte det være det retteste straks at gaa til en saadan. Det vil efter min mening være den ordning som vil holde sig længst uforandret, og gi den største styrke og soliditet inden armeen. Men den vil som sagt i de første aar koste noget mere; siden, og om ikke lang tid, vil det efter min mening bli det samme. Men de like store brigader rummer ogsaa en ordning med 4-bataljonsregimenter, efter departementets forslag, og det vil bli den billigste ordning. Jeg mener altsaa, at om man først gaar til en inndeling i like store brigader, saa vil ikke det staa hindrende i veien for oprettelse av 3- eller 4-bataljonsregimenter, om hvis hensigtsmæssighet der inden fagkredse er delte meninger. Der er lagt stor vekt paa en tverdeling for de østlige brigaders vedkommende, men heller ikke den ting vil man avskjæres adgangen til ved de like store brigader, idet tverdelingen bare gjælder de 2 østlige og ikke berører de 3 øvrige. Man kan altsaa uhindret av de like store brigader gaa til en tverdeling paa Østlandet, om dette findes mest tjenlig, hvad jeg ikke nu vil uttale mig om.

Det vil efter dette forstaaes, at jeg bestemt holder paa de like brigader. Departementets forslag byr ogsaa den fordel, som ikke er den mindst vigtige, at det opretholder likhetsprincippet mellem de tidligere

avdelinger. Militærkomiteen nedsætter de vestlandske avdelinger som underavdelinger, som underbruk under den øvrige armé, og det bør man betænke sig paa at gjøre. Det gjælder i armeen mere end noget andet sted, at der er et tillidsforhold mellem de avdelinger som skal virke sammen; men jeg forstaar ikke hvorledes komiteen har tænkt sig dette tillidsforhold, naar den søndersliter avdelingerne, utvisker likhetsprincippet og organisationsmæssig sætter den ene landsdels avdelinger som underavdelinger under den øvrige armé. Jeg vil ha sagt, at man likefrem indbyr til misnøie, til splid og slet samvirken, istedenfor at man skulde organisere med det motsatte for øie. Jeg vil selvfølgelig ikke utkaste den tvil, at militærkomiteen har tænkt sig noget saadant, den har selvsagt organisert paa den maate den har fundet tjenligst. Men jeg vil paa den anden side ha sagt, at det faar ikke forundre om vi, som har en anden opfatning, i deres forslag ser en tilsidesættelse av Vestlandet og Vestlandsavdelingerne, en tilsidesættelse som ingen berettigelse har, hverken historisk set eller set paa anden maate. Saa anføres det at Vestlandet ikke har folk nok. Ja, forholdet er nu det da, at den gjennemsnitlige aarlige tilgang er størst i Kristiansandske brigade, som kommer med 1114 mand pr. aar, saa faar vi Bergenske med 1095, som nr. 3 lste Akershusske med 1065, som nr. 4 2den Akershusske med 1058 og Trondhjemske brigade med 983. Disse tal er vistnok noget forandret efter den aller sidste statistik, men forholdet brigaderne imellem er det samme, og trods dette sættes de to største brigader op som de mindste med 7 bataljoner, og de tre mindste brigader sættes op som de største med 9 bataljoner, under paaberaabelse av at de to største ikke har folk nok. Hvorledes kan en saadan argumentation føres? Jo, Vestlandet har folk nok inden de gamle distrikter. Paastanden om at det i mobiliseringstilfælde skulde være saa fordelagtig at ha de østlandske brigader større, er blit tilbakevist av statsraaden, og jeg skal ikke komme nærmere ind paa det. Jeg mener vi kan slaa fast hvad derom er sagt, at det ikke vil forsinke en mobiliserings hurtighet at gaa til like store brigader. Den ting som militærkomiteen gjør sterkt gjældende, at en kamp vil bli ført paa Østlandet, og at avdelingerne bør samles i brigader, før de sættes ind i kampen, skulde heller tale i retning av at Østlandets brigader opsattes mindre, forat de hurtigst mulig kunde samles og opta kampen, og at saa de andre, større brigader kunde samles dækket og beskyttet bak de første avdelinger for samlet at kunne sættes ind. Jeg mener, at efter den argumentation som militærkomiteen har ført, maa departementets brigadeinndeling være den rigtige. Jeg tror for min del vi gjør en feil ved at organisere vor armé saa ensidig, med det eneste bestemte maal for øie - at al kamp skal føres paa et bestemt sted. Hvem borger for at vi ikke først kanskje faar bruk for vore avdelinger paa Vestlandet, paa Sørlandet, eller kanskje, hvad der er det aller farligste, paa Kristianiafjordens vestsida. Jeg har set flere militærforfattere som er av

den mening, at man først kanskje vil faa bruk for vore avdelinger der. Det er vistnok saa at der ikke er operationsfelt paa disse steder for de store armeer; men man vil i tilfælde faa bruk for sine fulde brigader, og vel saa det. Og hvorfor man da skal skjære bort av det vi har, kan jeg ikke forstaa. Der er ogsaa en anden ting som jeg mener vil sette disse avdelinger betydelig ned i kampverdi. Hr. Foss har ogsaa været inde paa den side av spørsmålet. Man vil neppe faa nogen av de dygtige officerer til Vestlandets smaa brigader for fremtiden; man kan ikke vente, at de vil søke dertil hvor avancementsforholdene er daarligere, og forholdet vil fra første stund av, med dette for øie, sette officerernes anseelse ned i befolkningens øine, der vil ikke bli det forhold mellem den civile befolkning og officererne, som skulde og burde være. Det kan være saa uberettiget det i og for sig være vil, saa vil dog forholdet bli dette, det vil fremtvinges av sig selv, og det vil bli til skade for vor armé. Og bare den ting at officererne faar følelsen av, at befolkningen i dem ser mænd som ikke har fundet plads i de store brigader, vil medføre at de dygtige og interesserte officerer vil holde sig borte. Og hvordan kan man tænke sig et tillidsfuldt samvirke under slike forhold? Dette vil bli en moralsk svækkelse for disse avdelinger, som jeg mener er av saa stor betydning at det bør tages fornødent hensyn til. Jeg vet fra militært hold, at man nu har glædet sig til at der skulde blit mere samvirke mellom østlandsavdelingene og vestlandsavdelingene, efterat man har faat Bergensbanen. Forholdene har været noksaa vanskelige i saa maate før. Nu har man som sagt glædet sig til at forholdet skulde blit bedre; men netop naar man staar paa det punkt hvor der i forholdene skulde ske en forandring, gaar man organisationsmæssig hen og bryter grundlaget for et tillidsfuldt samarbeide. Det burde man ikke gjøre for armeens skyld og for samvirkets skyld. Og jeg vil haabe, ikke alene for armeens skyld og for officerernes skyld, men ogsaa for de landsdeles skyld som vi her væsentlig tænker paa at beskytte, at man ikke gaar hen og bibringer Vestlandet denne tort. Og jeg vil i korthet tilslut ha sagt, at hvis man gaar hen og opsætter de vestlandske avdelinger som anden rangs, har ingen ret til at fordre av os andet end anden rangs arbeide. Stilles vi under saadanne forhold at vore dygtigste officerer holder sig borte, kan ingen kræve av os den fornødne tillid til vor ledelse. Det er en følelessak som ingen kan tvinge. Paa den anden side vil jeg ha sagt, at det er min fulde forvissning, at blir vi stillet paa like fot, saa vil vi, naar det kræves av os, i likhet med hvad vi har gjort før, vise os værdige til at staa ved siden av saavel de østlandske som de trondhjemske avdelinger. Vi har en tradition at forsvare, som der heller ikke skal sees bort fra. Man vil vel si at dette er lokalpatriotisme. Nuvel, jeg mener, at hvor landets interesser og de store hensyn er forenelige med lokalpatriotismen, saa er den ikke alene

berettiget, men det er pligt at fremholde den. Og i dette tilfælde mener jeg at landsinteresserne er helt forenelige, og ikke alene er forenelige, men kræver at forholdene ordnes slik som jeg har nævnt. Dette her er mit principielle syn. Skulde imidlertid ikke denne tanke vinde stortingets bifald, saa vil jeg si at jeg subsidiært slutter mig til hr. Høstmarks forslag, som gaar ut paa 8 bataljoner inden de to vestlandske brigader. Den tanke er nu ogsaa støttet av et av militærkomiteens medlemmer. Man vil da i ethvert tilfælde faa beholde hvad man har. Deri ligger da nogen fordel fremfor militærkomiteens forslag. Og den ting at vi faar beholde hvad vi har, det vil forkorte svakhetstilstanden i overgangsperioden, og lette overgangen til det nye, idet vi faar beholde de gamle distrikter i stor utstrækning. Efter hvad jeg har anført, vil den fremgangsmaate falde mest overensstemmende med mit syn, nemlig at man først fastslaar brigadernes størrelse som like. Siden vil man ha adgang til at gaa paa tre-bataljoners regimenter efter kommanderende generals forslag, som er det mest fuldkomne, eller beholde fire-bataljonsregimentet efter departementets forslag, som er det billigste; og ikke blir man derved avskaaret adgangen til at dele de østlandske brigader paa tvers, om man saa ønsker. Det vil bare være en grænseregulering mellem de to østlandske brigader, som vil kunne iværksettes uhindret av vestlandsbrigaderne. Jeg skjønner nok, at militærkomiteen ønsker at spørsmålet om tre- eller fire-bataljoners regimenter skal avgjøres først, for derved at fremtvinge sin brigadeinndeling. Jeg skal ikke paa dette tidspunkt komme nærmere ind paa det; jeg har bare gjort rede for hvad der bedst vil stemme med min tanke. Jeg mener forøvrig, at om militærkomiteens forslag til brigadeinndeling skulde vinde bifald, maa der være adgang til at bestemme senere, hvorvidt det skal være 7 bataljoners eller 8 bataljoners brigader, som er foreslaat henholdsvis av militærkomiteen og av hr. Høstmark. Jeg vil overfor militærkomiteens forslag ha uttalt, at jeg forstaar ikke hvorfor den er gaat til den ordning at tildele hver av de to vestlandske brigader en bataljon utenfor regimentsforband. Det maatte da være en rationellere ordning at tillægge en brigade - Bergens - 8 bataljoner og den anden 6, eller kanske det mest fuldkomne vilde være at la en av de vestlandske brigader faa 9 bataljoner og den anden 6. Men det er ikke et forslag som jeg kan anbefale, selvfølgelig, efter den stilling jeg har tat om like brigader.

Med hensyn til den opfordring som militærkomiteens formand stillet igaar, om at uttale sig om detaljerne i organisationen, saa vil jeg for min del uttale, likeoverfor det distrikt hvor jeg er kjendt, nemlig det som militærkomiteen opfører under Midthordlands, Bergens, Nordhordlands og Hardanger bataljonsdistrikter, at departementets forslag er det greieste og enkleste i saa maate. For ved den ordning deler man bare de gamle bataljonsdistrikter i to. Men gaar man videre til en

deling, saa er militærkomiteens forslag langt at foretrække for de andre, baade naar hensyn tages til folkelynnets, og naar man tar hensyn til samfærdselsmidlerne inden distriktet. Disse ting har sin berettigelse, og jeg vil henstille til administrationen at ha sin opmerksomhet henvendt paa det, og at man i tilfælde mindst mulig river istykker hvad militærkomiteen der har foreslaaet. Kommanderende generals forslag har ikke de fordele som jeg her har nævnt, i saa stor utstrækning som militærkomiteens. Hvad regimentsinndelingen angaar, saa vil jeg ogsaa her si at militærkomiteens forslag er at foretrække, idet det har lagt indlandsdistrikterne sammen til regimenter, i motsætning til de ydre distrikter. Dette er en fordel, delvis av de samme hensyn som jeg nævnte overfor inndelingen i bataljoner. Det er selvsagt at der vil bli mindre forandringer i hvad der er foreslaaet paa de forskjellige kanter; men jeg gaar ut fra, at hvad jeg har fremholdt, blir tat fornødent hensyn til.

Der er ogsaa en anden ting, som jeg kanskje allerede paa nuværende tidspunkt kan si. Under detaljordningen ved gjennomførelsen av den nye organisation, bør administrationen ha sin opmerksomhet henvendt paa den ting, at det faste befal saavidt mulig blir tillagt de nye avdelinger som passer bedst for deres bosted. Dette har ikke tidligere været gjort i den utstrækning som ønskelig kunde være, og jeg vet at det paa mange hold har voldt ulempe. Jeg vil da som sagt henlede administrationens opmerksomhet paa dette, saa man allerede straks ogsaa paa det punkt kan faa en tilfredsstillende ordning.

Valeur: Jeg kom engang op i en disput med en militærkaptein om Norges evne til at verge sig i tilfælde av et indfald fra Sverige. Jeg argumenterte ut fra min Norgeshistorie, jeg argumenterte ut fra den kjendsgjerning at Norge aldrig hadde været noget helt hærtaget land, ut fra landets naturlige beskaffenhet og letheten ved at kunne verge dette land o.s.v.; men jeg blev av vedkommende militærkaptein møtt med det argument: Hvad skjønner De Dem paa dette, De som ikke er militær? Det virket paa mig, som om jeg fik et slag paa munden, som man siger, og jeg stoppet op i diskussionen. Men en lignende argumentation, om end ikke i saa kras form, har man ofte støtt paa hertillands; om ikke andet, saa møtes man med et medlidende skuldertræk - man er ikke officer, man er ikke militær, og hvad skjønner man sig saa paa militære saker! Ja, der kan være noget i det, og det kan bidra til at man kan ha store betænkeligheter, naar man ikke er spesielt sagkyndig, ved at ta ordet i denne sak. Men paa den anden side er det saa store og vitale interesser som her avgjøres, det er av saa stor rækkevidde i økonomisk, i social, i fædrelandsk og i patriotisk henseende, at jeg finder at det er enhver repræsentants baade ret og pligt her at oppgjøre sig sin mening, uanset al sagkyndighet, og uttale denne mening. Vi maa ogsaa huske paa, at de byrder som der her er tale om at bære i fremtiden, de skal bæres

av det norske folk, som vi representerer, og derfor er det som sagt en ret og en pligt for hver især at uttale sig om disse ting.

For mig staar det saaledes, at det aller viktigste i denne sak vi her behandler, det er vedtagelsen av brigadernes egalisering, brigadernes likestillethet. Det har mange og store fordele. De blev igaar paa det tydeligste fremhævet av statsraaden - jeg skal ikke gjenta det - de store fordele som det yder med hensyn til avancementsforholdene, og den store militære betydning som det har. Jeg vil særlig dvæle ved en betydning, nemlig den historiske. Jeg mener at det er ganske historisk uberettiget nu likeoverfor den nye hærordning at opsætte svakere og sterkere brigader. Læser man i sin Norgeshistorie, hvorledes de vestlandske brigader har deltat i landets krigshistorie, er der ingensomhelst grund til nu at stille dem i et andet forhold. De har en lang og hæderlig historie, som ikke berettiger til paa nogen maate at tildele dem en simplere og mere underordnet rolle. Som nævnt anser jeg dette, næst efter opbudsordningen, som vi allerede er færdige med, som den aller viktigste sak. Der kan være mange forskjellige differenspunkter, men beslutter vi at der skal være like brigader, saa er de øvrige bestemmelser som vi tar, ikke saa særdeles vigtige; ti de kan forandres allesammen inden brigadens ramme. Spørsmålet om fire- eller tre-bataljonsregimenter, bataljons- eller regimentsadministration, eller antallet av underofficerer ved kompanierne o.s.v., det kan allesammen rettes inden brigadens ramme. Men gaar vi hen og oppstiller ulike brigader, da har man efter mit ringe skjøn tilføiet den norske hær et blødende saar, som vanskelig kan læges. Hvem er det nu som taler for disse ulike brigader? Jo, det er den forsterkede militærkomite. Men paa den anden side har vi følgende: Først den sagkyndig departementale komite, saa har vi kommanderende general, saa har vi departementet, og saa endelig, for at gaa længere ned, motiverte uttalelser fra officersforeningerne i Kristiansandske og Bergenske brigader, og sidst men ikke minst, har vi hvad jeg vil kalde folkeopinionen og folkemeningen. Hr. Foss har nærmere utviklet dette, saa jeg skal ikke utførligere dvæle ved det; men jeg hørte til min store glæde, da hr. Svendsbøe holdt sit foredrag, at han uttalte følgende vegtige ord: Distrikterne maa ogsaa ha et ord med. Ja, det mener jeg ogsaa. Naar man skal gaa til en saadan indgripende forandring som her er tale om, saa bør ogsaa distrikterne ha et ord med. Og hvad kan det gavne militærkomiteen, og hvad kan det gavne stortinget, om der her presses igjennem en ordning, som to store distrikter alle som én mand har imot? Jeg tror ikke at der vil komme noget heldig resultat ut av det. Jeg tror at hr. Svendsbøes vegtige ord her bør høres av den hele forsamling, at distrikterne ogsaa maa ha et ord med. Alt hvad jeg her har nævnt, skulde ikke det opveie militærkomiteens ensidige opfatning? Det forekommer mig

at argumenterne paa den anden side er av den beskaffenhet at der er al grund til for militærkomiteen at gaa efter og tænke paa om det ikke skulde være anledning til at forandre sit standpunkt. Hr. Bratlie erkjendte igaar, at disse brigader vilde faa et "sämre", som han sa, et simplere præg, og vi repräsentanter, som repræsenterer disse steder, vi har følt det som et stik i hjertet, da vi saa denne behandling; og jeg tror at den følelse hos os repräsentanter er en naturlig avspeiling av de følelser som rører sig hjemme i distrikterne. Og hvorfor saa inhærere en ordning som distrikterne har saa meget imot! Man maa huske paa, at her gjælder det ikke at indføre nogen ny, bedre og mere tidsmæssig ordning, men her gjælder det, om man skal berøve disse to brigader hvad de tidligere har hat; man skal bruke kniven, man skal skjære væk en vital legemsdel, og det maa selvfølgelig smertelig berøre baade distrikterne og brigaderne. Det er bevist, at det baade militært og historisk, og hvad jeg vil kalde i folke-henseende, ikke vil være til gavn for landet at opretholde militærkomiteens standpunkt her, og hvorfor skal vi saa fortsætte med det? Hr. Bratlie spurte igaar: hvad er det saarbareste punkt i vort land? Jo, det var da grænsen mot øst her sydpaa, nord ved Trondhjem og Tromsø, der var landets vitale strækning, og der var faren størst. Ja, jeg kjender den opkonstruering av krigsteater paa forhaand. Men det gaar ofte saaledes, at man opkonstruerer disse krigsteatre, men virkeligheten fører til noget andet. Og jeg vil si at jeg har en følelse av, at militærkomiteen har stirret sig blind paa denne fare som de tror truer fra den kant. Saa vil jeg spørge militærkomiteen: har da ikke den norske armé anden opgave end den at vogte paa et røverisk anfald fra øst? Hvad siger militærkomiteen, hvis der indtrær en europæisk forvikling - den kan jo ske hver dag - hvad er saa den norske armés rolle? Jeg skulde tro at det var at opretholde nøitraliteten, og da turde det kanske hände at der kan indtræ den mulighet, at man istedenfor - som det nu saa ensidig har været akcentuert her - at føre brigader fra Vestlandet til Østlandet kan komme i den kasus, at man maa føre brigader fra Østlandet til Vestlandet. Vi vet alle sammen, at de sydlige dele av landet under en eventuel europæisk forvikling er betydelig utsat, og vi vet at en krigsførende magt kanske mot sin vilje kan være nødsaget til i nødstilfælde at overtræde den almindelige folkeret ved at tilrane sig og tilvende sig paa et nøitralt territorium krigskontrabande eller andre ting som de ingen ret har til, og hvorledes skal det da gaa os, hvis vi ikke kan opretholde vor nøitralitet, hvis vi maa faa en fremmed magt til at hjelpe os? Da tænker jeg at det vil se ilde ut med vor selvbestemmelsesret. Og jeg mener at ogsaa den mulighet maa man ha for øie, og den ligger meget nærmere end det røveriske overfald militærkomiteen har stirret sig blind paa og ensidig aksentuert i sin indstilling. Alt hvad jeg her har nævnt, taler for at man ikke skal gaa til nogen lemlæstelse av

3die og 4de brigade. Hr. Bratlie mente igaar, at naar Vestlandsbanen engang var færdig, saa kunde der maaske bli tale om en forandret hærorganisation, og at da disse brigader kunde faa like antal bataljoner med de øvrige. Nei, la os faa beholde det vi har. La os paaskynde Vestlandsbanens bygning mest mulig ogsaa av militære hensyn, men la ikke den omstændighet bidra til at vi skal faa denne ordning, selv med løfte om at det muligens kan forandres siden. Saa sa hr. Bratlie at vi ikke hadde folk nok til at opstille like store brigader for 3die og 4de brigadedistrikt som for de øvrige. Det er sandt at vi ikke har folk nok, naar komiteen gaar hen med kniven i haand og kutter av paa de forskjellige ender, - da har man ikke folk nok; men efter den ordning som er foreslaat her av departementet, er det Kristiansandske brigadedistrikt det som har den største rekruttilgang, dernæst kommer Bergenske, saa de to østlandske, og sidst det Trondhjemske. Den taler som hadde ordet før mig, hr. Mjelde, nævnte dette; jeg har ogsaa opnotert disse tal, men jeg skal ikke yderligere gjenta dem. Hr. Bratlie mente igaar, at hvis man knæsatte regimentsadministrationen, saa var man tvungen til enten at ha 2 eller 3 regimenter; han sa at noget tredie gaves overhodet ikke. Men jeg vil spørge hr. Bratlie: Hvad skal man gjøre med den løsbataljon som han nu i sin naade har slængt til os, hvor hører den hjemme? Hvorledes passer det sammen med hvad hr. Bratlie sa, at man enten skal ha 2 eller 3 regimenter, tertium non datur? Jeg synes ikke at det passer godt sammen. Saa uttalte hr. Bratlie at Østlandet har tyngre militærbyrder end Vestlandet; han sa, at det har, ved siden av at skaffe folk til infanteribataljonerne, at skaffe folk til specialvaabnene, kavaleri, ingeniørvaaben og artilleri. Ja, det kan være sandt, jeg skal ikke berøve Østlandet den ære; men jeg vil i den forbindelse nævne, hvad ogsaa hr. Svendsbøe kom ind paa, at har Østlandet at rekruttere specialvaabnene, saa har Vestlandet og Sørlandet at rekruttere vort sjøforsvar, og det kan vel ogsaa i denne forbindelse kaldes et specialvaaben, og et meget vigtig specialvaaben. Hr. Bratlie sa at man har gjort mange forgjæves forsøk paa at indføre utrederkvarterer paa Vestlandet og Sørlandet. Men dertil vil jeg svare, at de forsøk som har været gjort i den henseende, har været meget matte og kraftløse. Jeg tror ikke at der har været gjort noget alvorlig forsøk, og derfor har man ikke faat noget alvorlig resultat ut av det. Jeg for mit personlige vedkommende føler mig overbevist om, at dersom man gik til den bestemmelse at indføre feltartilleri paa Vestlandet og Sørlandet, saa skulde der sandelig ikke mangle utrederkvarterer; der er hester nok, og mere end nok. Jeg har engang tidligere hat anledning til at dokumentere det antal som man har, og jeg skulde tro at det vil være nok og mere end nok. Men de forsøk som har været gjort her fra Østlandets side, har ikke været gjort med særlig kraft, og jeg har den overbevisning efter konferance med militære

paa de kanter jeg er kjendt, at forsøkene fra styrelsens side har været meget matte.

I nøie forbindelse med de forsterkede brigader staar den saakaldte tverdeling. Hvor skriver den sig fra? Jo, den skriver sig ogsaa fra militærkomiteen. Jeg har ikke hørt synderlig tale om den før; jeg har hørt et rygte her - jeg tror statsraaden var inde paa det igaar - at det skulde være generalløitnant L'Orange som var oprindelig far til den, - jeg ser hr. Bratlie ryster paa hodet, men i publikum er det ialfald ikke kommet ut før nu gjennom den forsterkede militærkomite. Og hvad er hensigten med denne tverdeling? Hensigten skulde jo være efter en teoretisk betragtning at skaffe dækningsmandskap i tilfælde av et overfald saa hurtig som mulig ved grænsen, altsaa saa hurtig mobilisering som mulig. Men jeg vil da spørge: Er ikke avstanden fra Smaalenene til Øvre Telemarken saa stor at man ikke kan vente noget i den henseende? Jeg skulde medgi, at det var meget ønskelig at man hadde dækningstropper, som kunde avverge et voldelig overfald, og som kunde verge grænsen til det øieblik at armeen fik opstillet sig; men det er ikke paa den maate man gjør det. Statsraaden oplyste igaar, saavidt jeg forstod ham, at der hadde været foretat en prøve i departementet, hvorvidt der kunde foregaa hurtigere mobilisering med tverdelingen end med den gamle deling, og resultatet herav var at man ikke kunde faa hurtigere mobilisering ved tverdelingen end ved den nuværende inndeling. Naar dette forholder sig saa, saa forekommer det mig at hele tverdelingen, ved denne statsraadens oplysning, falder rent i asken, og at en er uten nogensomhelst nytte. Kan man ikke gjennom tverdelingen opnaa hurtigere mobilisering, har den ingen betydning. Jeg kan være enig i at det, i tilfælde av et røverisk overfald, som hr. Foss sa, kunde være meget ønskelig at ha tropper som kunde verge os til armeen fik opstillet sig. Men det gjør man paa den aller bedste og naturligste maate ved at mobilisere bataljonerne i og omkring Kristiania; de bor tæt; de bor samlet, og de maa være de første som kan verge grænsen, til armeen kan trø sammen og utkjæmpe den avgjørende kamp. Naar man vet og kjender til hvor følsom og var en militær avdeling er for sin militære ære og prestige, og man vet hvilken ædel kappelyst der er mellem avdelingene for at den ene ikke skal staa tilbake for den anden; naar man kjender det og har personlig oplevet det; naar man har set at det gjør sig gjældende saa langt ned som til kompanier og pelotoner, ned til troppe og halvtroppe, saa synes jeg man skulde være varsom, naar man staar overfor en ny hærorganisation, med hensyn til at etablere en ordning som fra første haand sætter paa enkelte avdelinger et simplere, lavere stempel; man skulde betænke sig to gange før man gjør det. Jeg har sagt, og jeg gjentar det, at jeg anser brigadernes egalisering for det aller viktigste spørsmål i det punkt vi her behandler, og jeg vil minde om, at dengang vi i 1818 gik til det skjæbnesvangre skridt at ophæve vore regimenter, erkjendtes det bakefter fra

alle kanter at det var en stor feil, og i 1866 maatte man ta skridtet tilbake til brigadernes egalisering eller likestillethet. Nu staar man atter likeoverfor det tilfælde; man vil gjøre den feil op igjen. Det tror jeg man bør betænke sig meget og nøie paa, før man gjør det. La os ikke gjøre den feil op igjen.

Av de her foreliggende forslag til infanteriets omorganisation, maa jeg for mit personlige vedkommende si at kommanderende generals forslag tiltaler mig mest. Det er fuldkomment, det er helt ut; det er greit, som man siger i Kristiansand, og jeg vil gi det min aller fuldeste tilslutning. Det har en ulempe; det har den ulempe, som hr. Foss sa, at det er de stakkars skillingerne som det koster; det koster noget mere. Men skulde vi, naar vi staar likeoverfor en av de viktigste avgjørelser som vi har at træffe her likeoverfor vort fædreland, la os avskrække av det beløp som det koster mere? Jeg er ikke saa nøie inde i det, men saavidt jeg har oppfattet det, vil det foranledige en merutgift av 600 000 kr. engang for alle, og omtrent 195 000 kr. senere aarlig, som dog vilde bli synkende og jeg mener at naar vi er nær ved at faa dette store, tunge læs op til sidste knæk, skulde vi ikke stanse, men ogsaa ta det sidste tak. Og med tanke paa naar engang historiens dom skal skrives over os som sitter her og vedtar en ny hærordning, vil jeg for mit vedkommende ha uttalt, at jeg svært gjerne vilde stemme for det forslag som efter min inderligste overbevisning er det bedste og mest fuldkomne, men som man skrækkes tilbake for, fordi det koster nogen hundrede tusen kroner mere. Jeg vil minde om at disse penger vil ikke, som almindelig naar der bevilges til en utgift, gaa ut av landet; men de vil komme landet tilgode, de vil komme befolkningen, distrikterne tilgode; de vil komme igjen, som manden sa da han gav grisen fleisk. Dersom der derfor skulde fremkomme noget forslag om at kommanderende generals forslag optages her, saa vil jeg med glæde stemme for det. Angaaende firebataljonsregimenter saa er det min bestemte opfatning at de ikke passer for vore forhold. Naar man i de fleste største utenlandske armeer lar sig nøie med trebataljonsregimenter, saa mener jeg at det er det aller høieste tal som vi kan gaa til. Ja, jeg gaar endogsaa i min personlige mening saa vidt, at hvis jeg kunde faa igjennem hvad jeg vilde ha, saa vilde jeg heller ha 2-bataljonsregimenter, end jeg vilde ha 3-bataljonsregimenter. Jeg mener nemlig, at i vort vanskelige og kuperte terræng med alle de snevre dale og trange defileer er 2-bataljonsregimenter en langt smidigere hærmasse at behandle. Men der er ikke tale om det her, derfor skal jeg ikke nærmere opholde mig ved det. Men her er tale om 3 og 4 bataljoners regimenter, og derfor vil jeg for mit personlige vedkommende si, at jeg holder absolut paa 3 bataljoners regimenter, som er ganske anderledes smidige og ganske anderledes egnede til at benyttes i vore terrængforhold, end 4 bataljoners regimenter. Skulde vi faa 4 bataljoners regimenter, tror

jeg at den reelle følge derav vilde bli at vi ikke kom til at avholde virkelig effektive regimentsøvelser de forskjellige aar. Det vilde bli delvis og enkeltvis med 2 bataljoner her og 2 bataljoner der o.s.v. Og ellers forekommer det mig med hensyn til 4 bataljoners regimenter, at det er jo det samme som vi har nu; det er jo den brigadeinndeling vi nu har. I vore brigader har vi 4 bataljoner, 4 linjebataljoner og 4 landstorms bataljoner. Det er altsaa bare et andet navn; det kaldes nu brigader, siden vil det kaldes regimenter. Og hvordan har det gaat med de felttjenesteøvelser vi har hat? Jeg tror ikke vi derom skal uttale os altfor meget. Men allikevel vil jeg heller i tilfælde stemme for 4 bataljoners regimenter i yderste nødsfald end at gaa til brigadernes sønderdeling, - jeg siger: i yderste nødsfald.

Sluttelig har jeg et litet ord til militærkomiteen. Militærkomiteen har under behandlingen av denne store og viktige sak utført et godt, et udmerket arbeide. Den har vist megen forstaaelse, meget samvittighetsfuldhet, og den har ikke fremturet ensidig i opretholdelsen av sine første forslag. De har vist sig som kloke og forstandige folk, som har lyttet til kritikken. De har gaat efter paa mange punkter. De har saaledes gaat efter paa denne løse bataljon, som de nu har skjænket 3die og 4de brigade, de har gaat efter paa 4 kanoners batterier, de har gaat efter paa bjergartilleriets opretholdelse, og flere forskjellige ting. De har i det hele tat vist et klarsyn og en klokskap som jeg maa yde min aller høieste anerkjendelse. Nu staaer bare et enkelt differenspunkt igjen, det er dette med brigadernes likestillethet. Jeg vil inderlig henstille til dem ogsaa paa dette punkt at vise den samme klokskap og det samme klarsyn, og at man indretter sig saaledes, at hvad vi her faar gjennomført, kan hele nationen bli enig om, og at ikke en stor del av nationen blir staaende trodsende og uforstaaende. Det er et medlem av militærkomiteen som jeg skjænker min høieste anerkjendelse. Jeg vet, at han efter mange og lange kampe er kommet til det standpunkt som han idag har gjort sig til talsmand for. Men det gjør manden fuldkommen ære. Han har overveiet det; han har talt med de folk som bor i disse distrikter, og er kommet til det resultat. Og jeg skulde ikke anse det umulig at ogsaa andre medlemmer av komiteen, ved de samme overveielser og ved at høre os uttale os om vore distrikters ønske, ogsaa kunde komme til det resultat. Med det oprigtige ønske vil jeg avslutte den korte tale jeg her har holdt i denne sak.

Ivar Aavatsmark: Det er jo noksaa vanskelig at ta ordet, efterat der har været saa mange talsmænd for en motsat anskuelse av militærkomiteens. Men jeg tror imidlertid, at naar man har hørt disse velmente og utførlige indlæg, har man et sterkt indtryk av at det er distrikternes interesser der her er kommet sterkest til orde. Jeg tror dog, at skal man bedømme en hærordning, en ordning til forsvar av landet, saa maa man lægge andre

hensyn til grund for bedømmelsen end distriktshensynene. Vi har siden den udmerkede organisation av 1887 hat en forholdsvis god armé. Vi har hat vel utdannede bataljoner, vel utdannede kompanier; men vi har, som det er sagt saa mange gange tidligere, ikke hat de kombinerte slagenheter, de operative enheter - de hærenheter som man maa operere med under feltforhold, og som jo til syvende og sidst er de som avgjør vor skjæbne. Vi har under vore felttjenesteøvelser visselig opsat saadanne operative enheter, saadanne slagenheter; men disse slagenheter har været tilfældig sammensat av avdelinger som under krigsforhold ikke vilde bli indrammet i samme forband, men fordi de tilfældigvis under felttjenesteøvelserne er blit bragt sammen, er de slaat sammen. Cheferne for disse tilfældige enheter har ogsaa været tilfældige. Det er selvfølgelig et yderst uholdbart standpunkt, uholdbare tilstande. Det gjælder derfor om saa snart som mulig at komme til en anden, fastere ordning, saaledes at de avdelinger som skal kjæmpe sammen i krig, i fred sveises sammen under sin egen chef, saa at de soldater som skal gaa under vedkommende hærfører, har lært ham at kjende i fredens dage. Paa dette moralske moment lægger jeg meget stor vekt. Der har været talt saa meget om vor distriktsinddeling. Jeg vil da faa lov til at minde om, at den distriktsinddeling vi nu har, stammer fra aaret 1866. Den stammer fra skandinavismens blomstringstid, dengang da man trodde at ha en sikker og tryg grænse mot øst, og over hvilken man i 60-aarene aldrig frygtet for noget overfald. Ser vi hen til de forsvarskommissioner som blev nedsat fra 30-aarene og utover: centralkommissionen, Akershuskommissionerne m.fl., saa gjøres i disse kommissioner næsten uten undtagelse den opfatning gjældende, at mot Sverige kan vi være trygge; hvad vi har at frygte, det er et sekundært angrep paa egnene om Kristianiafjorden, hvilket angrep i tilfælde maa komme over sjøen. Med disse strategiske funderinger som basis er visselig distriktsinddelingen istandbragt. Vi ser 1ste brigade, som gaar langs grænsen fra henimot Trøndelagen i nord til sjøen i syd, og bak denne 2den brigade, - begge visselig med tanke paa en opmarsj mot syd likeoverfor dette sekundære angrep mot Kristiania. Men forholdene har forandret sig. Kristianias militære betydning er tiltat i en uanet grad, og distrikterne omkring Kristiania, Østlandet, er i militær henseende blit en betydelig del av landet, saa betydelig at selv i unionstidens sidste dage var det ikke længer nogen som talte om kun et sekundært angrep paa Norge, men man gik ut fra at der i tilfælde av fiendtligheter vilde bli rettet et hovedangrep paa Norge. Og hvorledes er forholdet efter 1905? Kan det benegtes, trods den nøitrale sone og trods alle traktater, trods alt, at vi har en lang, svak og utsat grænse mot øst, mot Sverige? Bør vi ikke ta lærdom av hvad der i de senere tider har været skrevet i svenske aviser, at Sverige maa ordne sin forsvarsfront ikke alene

mot øst, men ogsaa mot vest? Alle som har fulgt med, vil vite at man i Sverige har besluttet at la landstormsomraaderne langs den norske grænse helt til Svinesund gaa over til omraader av første orden. Det er jo av mange grunde rigtig fra svenskernes side at de gjør det, og vi kan kun respektere dem, fordi de ordner sig saaledes at de i tilfælde kan forsvare sin grænse. Men nu kommer man hos os og vil foreslaa, at vi skal vedta en organisation som nærmest maa betegnes som tandløs, som nøytral, idet det gjøres gjældende at vi kan bli angrepet fra øst, vest og syd, ja til og med fra nord. Men naar vi skal vedta en ny organisation, maa vi først og fremst ta hensyn til hvad der er det sandsynligste. Se paa den franske organisation. Tror man ikke at den franske organisation først og fremst tar sigte paa en opmarsj mot øst? Der kan selvfølgelig indtræffe andre eventualiteter; men det er den sandsynligste. Ser vi hen til Tyskland med dets mobiliseringsforhold, jernbanetransporter og kommandomyndigheter, saa tar dette lands hærorganisation sigte paa en 3-delt opmarsj: mot øst, vest og syd, fordi det har 3 fronter. Og vi har ialfald én front som vi i første række bør ta hensyn til, det er østfronten, og dernæst kommer sydfrenten. Jeg mener derfor, at naar vi skal skaffe os en ny organisation, saa blir den sandsynligste operationsfront et hovedmoment hvorfra vi maa gaa ut. Spørsmålet er da - jeg skal komme tilbake til brigadeinndelingen siden - om vi skal ha kombinerte brigader, eller om vi skal ha divisioner. Jeg har i indst. S. XXXXII for 1908 holdt paa divisioner. Jeg tror at divisioner er den operative enhet som svarer bedst til vore forhold, som for os er mest naturlig og hos os er mest svarende til de eksisterende strategiske forhold. Kristiansandske brigade vil da ved hjelp av Vestlandsbanen kunne dirigeres sammen med 1ste brigade mot grænsen fra Øierens sydspids til Svinesund; disse to brigader skulde da danne den ene division. Da marsjerer enhver kar mot øst, hver mand til sit kompani, og bataljonerne mot øst, og brigaden mot øst. Det mener jeg er en rationel maate at ordne sig paa, og der ligger i dette en betydelig moralsk faktor saavel for mandskap som for befal. Jeg mener videre man maa ha en division av Oplandske brigade og Bergenske brigade for en opmarsj mot Kongsvinger og Elverum, hvor hver mand gaar mot øst, og hvor man har til raadighet udmerkede transportlinjer, først og fremst da Bergensbanen. Nu er denne divisionsopsætning den som efter min mening, militært set, er den hensigtsmæssigste, og den er rigtig fordi forholdene hos os er av den beskaffenhet, at specialvaabnene heldigvis kun er opsat paa Østlandet; jeg siger heldigvis, fordi specialvaabnene er de troppearter som er vanskeligst at transportere, og derfor er det heldigst at de opsættes i nærheten av den sandsynligste operationsfront, hvor de øieblikkelig ved mobilisering maa komme til anvendelse. Jeg mener at faar vi en saadan divisionsinndeling, vil feltartilleri og kavaleri og de øvrige specialvaaben naturlig og

hensigtsmæssig la sig indrangere i disse divisionsforband. Gaar vi derimot til kombinerte brigader, kan jeg ikke frigjøre mig for at indrangeringen av specialvaabnene i disse kombinerte brigader blir mere eller mindre søkt. Men da komiteen iaar er gaat med paa mit forslag om opsætning av specialvaabnene, saaledes at man paa Østlandet opsætter 2 store artilleriregimenter og 2 store kavaleriregimenter, og saaledes organisert at de ved mobilisering kan avgi den ene halvdel til en østlandsbrigade og den anden halvdel til en vestlandsbrigade, - efterat komiteen har gjort det, kan jeg ogsaa subsidiært slutte mig til kombinerte brigader. Men jeg vil pointere at jeg holder fortrinsvis paa divisioner.

Er vi kommet saa langt at vi er blit enige om at opsætte kombinerte brigader, blir det neste spørsmål, hvorledes vi skal sammensætte disse brigader, og da er det jo saa, at hvis man vil lægge hovedvegten paa en systematisk teoretisk opsætning, hvor hensynet til de enkelte distrikter i første række skal tilgodesees, maa man gaa til at opsætte 5 like store brigader. Men vil man ta hensyn til landet - og ikke de enkelte landsdele - og til landets krigspolitiske stilling, maa man opgi de 5 like store brigader. Jeg vil her nævne en ting. Det blev sagt av statsraaden igaar at den tanke har været oppe før, at faa større brigader paa Østlandet, og han nævnte at general L'orange hadde været inde paa det. Det er sandt. Jeg hadde den ære som generalstabsofficer at tjenestgjøre i generalstaben i de tider, og jeg finder det derfor rigtig her at si litt om det, fordi hr. statsraadens uttalelse var av den beskaffenhet at den ikke bør staa uimotsagt. Hr. statsraaden sa, at general L'orange hadde været inde paa denne tanke om ulikestore brigader, og hensigten var visselig den at skaffe litt flere tropper paa Østlandet, for derigjennem at muliggjøre at skaffe svenskerne den hurtigste understøttelse. Nei, det var ikke hensigten. Det var efter de begivenheter som forefaldt i 1895, at denne tanke om ulikestore brigader kom op, og da var der ingen som tænkte paa at hjelpe svenskerne - ialfald ingen norsk officer. Da besjæledes alle av den tanke at skaffe os et saa sterkt vern paa grænsen, at man ikke igjen skulde risikere et nyt 1895.

Det var drivfjæren for general L'orange, og alle som hadde med det at gjøre. Jeg vilde nævne dette, forat det ikke skulde misforstaaes.

Vil man ta hensyn til landets krigspolitiske stilling, maa man efter min mening, som jeg tidligere har sagt, opgi tanken om 5 like store brigader. Hvad vil det si at organisere i hærenheter? Jo, det er at de tropper som utskrives, øves og krigsopsættes inden de samme distrikter og mobiliseres med samme hurtighet, indrangeres i samme operative enhet. Det vilde være en organisatorisk feil at indramme sammen avdelinger med forskjellig mobiliseringstid, som behøver forskjellig tid til at komme frem paa de sandsynlige operationsfronter; at indramme dem i samme enhet vilde være et misgrep, naar man gaar til en

omorganisation. Ser vi paa det kart derhenne, hvor den gamle inndeling er avlagt, saa sees, at vi har en brigade som gaar langs grænsen fra Svinesund til Trøndelagen. Grænsen der er 375 km., tror jeg. Der bor en brigadefører paa Fredrikshald. Hvorledes skal han kunne ha tilsyn med denne grænse? Hvorledes skal han kunne holde sig underrettet om hvorvidt der paa denne lange grænsestrækning foregaar spionage? Han bor paa Fredrikshald, og har grænsen helt op til Trøndelagen. Den franske grænse mot Tyskland er 250 km. lang. Der er grænsebevogtningen fordelt paa flere armékorps, hvert armékorps har sin del av grænsen, og hvert korps har sin chef. Vil man opretholde denne inndeling, hvor denne lange grænse mot Sverige sorterer under en og samme kommando, vil man opretholde den centralisation som vi hittil har hat, saa kan det naturligvis la sig gjøre; men det vilde efter min mening være et betydelig feilgrep. Vi maa i vor arméorganisation skride til at gjennomføre en decentralisation, og vil vi ha decentralisation, saa maa vi forlene de militære chefer i de forskjellige landsdele med en utvidet kommandomyndighet; vi maa gi de chefer som har grænsebevogtningen, magt og myndighet; de maa føle de har ansvar, ti kun da faar vi dygtige chefer. Hvorledes var det i 1905? Det er illustrerende. Landstormen sendes til grænsen til bevogtning. Hvad sker? Landets generalstabschef blir sendt ut for at inspicere landstormstroppene. Tænke sig at landets generalstabschef i disse kritiske dage maa sendes langs grænsen for at inspicere! Skulde han ha tid til det i 1905? Vi skulde hat chefer som skulde været fordelt til sine fronter, som i fred hadde rekognoscert, og paa basis herav disponert landstormen, og som selv hadde ansvaret derfor. Og saa sender man ut generalstabschefen for at inspicere grænsebevogtningen! Kan noget bedre illustrere hvor uheldig forholdet er nu? Jeg siger vi har en front mot øst. Det er ikke min hensigt at egge til nogen chauvinistisk krigsbegeistring; men jeg mener, som det er sagt her i disse dage saa mange gange, at det bedste vern for freden er et sterkt forsvar, og merker vor chevalereske nabo i øst at vi vil forsvare os, og gjøre alt hvad vi kan for at forsvare os, saa vil han respektere os, og gjennom respekten kommer snart hans ønske om at søke vort venskap. Det er ikke nogen utfordring, at vi tar sigte paa hvad der ligger os nærmest, det vil svenskerne kunne forstaa, og det vil de respektere. Jeg mener derfor, at istedenfor denne 1ste brigade, som gaar fra grænsen mot Trøndelagen til Svinesund, med 2den brigade dækket bak, istedenfor denne inndeling med 1ste brigade langs denne lange grænse, maa vi faa en tverdeling, hvorved vi faar en chef som er ansvarlig, for distriktet fra Øierens sydspids, fra Krogfos, til Svinesund, og som tillike har sydfrenten om Kristianiafjorden. Der skal denne mand i detaljerne være kjendt, der har han sit operationsfelt, og der har han forpligtelse til at gjøre sine mandskaper, og fremfor alt

sit befal, kjendt med alle forhold. Saa har vi en chef som bor litt længere op, paa Hamar. Han er chef for Oplandsbrigaden, og er i første haand ansvarlig for de vigtige tilgange over Trysil og Kongsvinger. Disse chefer har sit kavaleri, som ligger foran. Selv bor de i sit distrikt med sin stab; dem paaligger det at rekognoscere specielt grænsetrakterne, ha rede paa alt som foregaar paa grænsen og rapportere det til centralmyndigheden. De maa ha magt og myndighet til at træffe foranstaltninger; men for disses iverksættelse maa de ogsaa ha ansvaret. Hvorledes var det f.eks. i 1905? Jeg tjenstgjorde dengang i generalstaben. Jeg blev kaldt ned til krigsministeren, som sa: Vil kapteinen reise dit og dit for at organisere et efterretningsvæsen. Det var statsraaden som her syntes at ta initiativet. Den ansvarlige chef - forsvarsministeren - maatte ty til saadanne foranstaltninger, da der ikke var organisert noget efterretningsvæsen der underlaa de forskjellige distriktskommandochefer. Jeg skulde altsaa organisere et efterretningsvæsen i en bestemt grænsetrakt; men jeg var ukjendt med forholdene, jeg var ukjendt med vedkommende trakts beboere; det hele var rent tilfældig. Det er jo en meningsløshet. Den chef som bor i distriktet, maa være forpligtet til at kjende grænsetraktens befolkning; han skal vite hvem han kan henvende sig til, og hvem han kan tro paa, for meldingerne er vigtige for landets skjæbne; gjennom ham skal meldingerne gaa, og ikke gjennom tilfældig utsendte officerer, som ingensomhelst forbindelse har med distrikterne. Det blev igaar av den ærede statsraad sagt, at det vilde være en kapitalfeil av os om vi vilde gruppere vor armé i to fløier, en som opmarsjerte i 1ste brigades omraade, og en som opmarsjerte i 2den brigades omraade. Nei, det vil under mange omstændigheter ikke være nogen feil. Men hvad jeg fremfor alt frygter for, er at vi overhodet ikke faar tid til nogen sammendragning, vi faar det desværre ikke. Det vil sandsynligvis gaa saaledes for os, som er et litet, et fattig land, at vor mobilisering vil komme sent. Den vil komme sent baade av økonomiske grunde og av politiske grunde. Vi vil fremfor alt vise Europa, at det ikke er os som angriper, vi vil ikke være aggressive; vi vil vente og vente til det yderste, indtil vor motstander har paabegyndt mobiliseringen; da først siger vi til Europa: vi kan ikke holde igjen, vor motstander har begyndt, vi er nødsaget til at følge efter. La os se hen til 1905. Hvorledes var forholdet da? Jeg tør trygt si, at naar vi ikke iverksatte en krigsmobilisering, saa var det fordi vi likeoverfor Europa vilde vise at vi ikke var de aggressive, og det vil fremtidig ogsaa bli tilfældet. Dertil kommer at vore jernbaner har mindre transportevne end de svenske. Paa svenske baner kjøres bataljonstog, eskadronstog og batteritog, mens vore jernbaner kun kjører halvbataljonstog. Det vil si, vi forsinkes i vore troppetransporter akkurat dobbelt saa meget. Tror man da at vi i ro og mag kan gjøre regning paa at faa tid til at

opmarsjere med vore to fløier f.eks., den ene i trakten Kongsvinger - Lillestrøm, og den anden til Smaalenene, i paavente av at faa underretning om hvor fienden kommer fra? Naar mobiliseringen er kommet saa langt, tænker jeg tropperne maa dirigeres mot det punkt hvorimot hovedangrepet rettes; men da gjælder det om i det omraade at ha en mand som melder av itide, og som melder rigtig, og da gjælder det om at ha tropperne saaledes i sin haand at de hurtigst mulig kan dirigeres mot det truede punkt. Men det kan man netop opnaa ved den av komiteen foreslaaede tverinddeling, hvorved man staar like færdig til at kaste dem frem mot de to mest truede avsnit. Denne distriktsinddeling vil derfor ikke være nogen feil; men den er efter min mening den eneste rigtige. Jeg mener at dette, militært set, er den eneste rigtige organisation. Ser man hen til Sverige, vil man se at Sverige for lang tid siden har tat sine forholdsregler med distriktsinddelingen. Svenskerne har, som de selv siger, en front mot øst og en mot vest, og den front har de fordelt paa arméfordelingene saa godt som mulig. Av det kart derborte vil man se at enkelte arméfordelinger har front mot Østersjøen og andre mot Norge. Og specielt ved den arméavdeling, som har den lille del av grænsen hvor Smaalensbanen fører ind, har arméfordelingschefen kun en ganske liten del av grænsen; ti man mener: Passer du den, passer du nok. Det er et av de viktigste grænseavsnit vi har, der hvor Smaalensbanen og de i militær henseende vigtige veikommunikationer over grænsen fører frem mot Kristiania og Drøbak. Svenskerne har i saa henseende tat sine forholdsregler, og naar vi nu gaar til en tverdeling, gjør vi kun det som de forlængst har gjort. Naar statsraaden sa at denne tverdeling ikke vilde fremme mobiliseringen, kan jeg ikke være enig i det. Det var, som jeg har sagt, naturlig før i tiden at man hadde denne langedeinddeling, for det første av militær-politiske grunde jeg tidligere har nævnt, og dernæst fordi veiene dengang førte gjennom dalførerne i retningen syd-nord. Men i de senere aar synes det som om vore hovedkommunikationslinjer staar i begrep med at dreie sig fra retningen syd-nord til retningen vest-øst. Vi har besluttet Ottabanens fortsættelse til Romsdalsfjordens bund; vi har faat Valdresbanen, Bergensbanen og paabegyndt Vestlandsbanen. Da er det naturlig at den militære organisation søker at smygge sig ind til jernbanerne, disse strategiske faktorer som i første række avgjør landets skjæbne. Ti det at opnaa en rask transport og vinde tid, er halv seier, og skal man opnaa det, maa man lægge organisationen ind til jernbanerne. Jeg vil si en ting til om tverinddeling og langedeinddeling. Er der nogen mening i at man nu har en brigade fra Svinesund til Røros? Her kan man jo tale frit. Naar man nu efter vore mobiliseringsplaner skal sætte denne brigade paa feltfot, skal mandskaper fra Østerdalen transporteres helt til Smaalenene og utlastes f.eks. paa Ski, Aas og Krogstad. Disse folk fra Østerdalen skal altsaa allerede under

sammendragningen trækkes væk fra sine hjemlige distrikter til et fremmed distrikt hvor de ikke er kjendt. Er det ikke rimelig at østerdølerne, disse skogkarer som er vant til at ligge paa tømmerhugst og gaa paa jagt i grænsedistrikterne, og som er kjendt med hver sti og hver vei der, disponeres saaledes at de i tilfælde faar slaas paa sine hjemlige trakter, hvor de er kjendt? Jeg mener dette er saa forfeilet som mulig. Jeg vet meget godt, at statsraaden vil svare at dette skal man overlate til 2det opbud, det er det som skal besørge grænsebevogtningen. Ja, 2det opbud har altid været forutsat at skulle danne det slør foran armeen, bak hvilket armeen skulde mobilisere, og at skulle ta det første støt. Men naar mobiliseringen har været tilendebragt, har det altid været forutsætningen at 2det opbud skulde trækkes tilbake, og at feltarmeen skulde skytes frem, og da kan det ikke undgaaes, at den eventualitet som jeg nylig har skildret, kan indtræffe. Hertil kommer en ting til, og det er, at den kontinuitet som der bør være mellem fred og krig, forat det hele skal kunne gaa, ikke kan opretholdes, uten at den chef som har ledet etterretningsvæsenet, og som har truffet alle forsvarsforanstaltninger i fred, ogsaa blir den ledende chef paa fronten i krig. Det opnaar man bedst ved en tverdeling.

Der er talt adskillig om hvorvidt vi skal ha tre- eller 4-bataljonsregimenter. Jeg for min del mener, at gaar man til 4-bataljonsregimenter, vil den nye organisation være av meget tvilsomt værd. Skal regimentsinstitutionen ha nogen betydning, er det den at regimentets bataljoner samles paa én plads, at den mand som skal føre dem i krig, faar øve regimentet samlet i fred, saa soldaterne faar tillid til ham, og at kameratskap og det gjensidige tillidsforhold inden regimentet oparbeides, saaledes at chefen og mandskaperne i tillid til hinanden gaar i kampen. Kun da kan man ha haab om et heldig utfald. Men skal det kunne ske, maa regimentet samles paa én plads. Efter den departementale komite og den kongelige proposition opsættes der 10 regimenter; men av disse kan kun 6 samles paa én plads. Ser jeg hen til Trondhjem, hvor jeg er bedst kjendt, saa faar Trondhjemske brigade 2 regimenter efter den departementale komites forslag. Regimenterne er hver paa 4 bataljoner, altsaa tilsammen 8 bataljoner i det trondhjemske. Disse regimenter er fordelt saaledes at av det ene regiment ligger 2 bataljoner paa Stenkjær og 2 paa Værnes. Av det andet regiment ligger ogsaa 2 bataljoner paa Værnes, de 2 øvrige ligger paa Setnesmoen. Paa Værnes ligger altsaa 4 bataljoner, men de tilhører ikke det samme regiment. Har da regimentsinndelingen nogen betydning i dette tilfælde? Skal disse regimenter ha øvelser sammen, saa maa de trækkes sammen under de aarlige øvelser, og hvilke transportomkostninger faar man ikke da, og hvilke administrationsutgifter faar man ikke ogsaa, naar regimenterne skal administreres delt? Hvilket samhold kan der bli i et saadant regiment? Skulde man skride til 4-

bataljonsregimenter, saa tror jeg man gjorde et uheldig grep. Dernæst vil jeg si, naar der er talt om hvorledes man har ordnet sig i utlandet, at det forholder sig saa at man overalt har 3-bataljonsregimenter, undtagen i Rusland og Østerrige, men i Rusland er der likesaa mange regimenter som har 3 bataljoner, som de der har 4; i Østerrige derimot haves organisationsmæssig 4. I Frankrige har man forsøkt med 4-bataljonsregimenter, men man har der i de sidste aar opgitt det, og i de lande hvor man har 4 bataljoner i regimentet, har man en oberstløytnant som er næstkommanderende og som regel ikke tillike er bataljonschef, fordi man synes regimentet er saa stort at en mand ikke vil kunne greie det. Skulde ikke ogsaa det hos os med vor spredte bebyggelse og derav følgende tarvelige underbringelsesrum, med vore forpleiningsforhold som ikke altid er de heldigste, og med vore chefers ringe øvelse, tale imot at sætte 4 bataljoner i regimentet? Jeg tror at selv om disse regimenter kunde samles paa én eksercerplads, og selv om cheferne kunde faa øve dem samlet, saa vilde det dog være et misgrep at sætte 4 bataljoner i regimentet. Statsraaden sa at man kan ikke undgaa at detachere. Nei, man kan ikke undgaa det, men al krigshistorie viser at man mest mulig bør undgaa at detachere; for den som vil forsvare alt, han forsvarer intet. Har en chef 4 bataljoner i sit regiment, saa kan han let forledes til at detachere en bataljon, da han har let for at ræsonnere som saa, at han endda i 3 bataljoner har stor nok styrke igjen; men har han sat en bataljon ut av spillet, saa har han dog kun 3 bataljoner igjen! Man maa betænke sig vel og længe før man detacherer; men finder man at man maa detachere, bør man innskranke styrken til det mindst mulige, f.eks. et kompani, og det vil som regel være tilstrækkelig; for hvad det gjælder om, det er at holde kræfterne sammen og ikke at splitte dem, og jeg mener at skulde vi gaa til 4-bataljonsregimenter, saa vil deri ligge en sterk fristelse til detaching, og det anser jeg ikke for heldig. Der har hos os i alt været en meget sterk tendens til centralisation. Nu i de senere aar er der begyndt at vaagne en interesse for at faa gjennomført en decentralisation, og er det noget som er paakrævet, saa er det for armeen at faa en decentralisation; for dette at vi har chefer sittende utover landet, som maa henvende sig til centraladministrationen om alt mellem himmel og jord, om de f.eks. maa faa lov til at flytte en kok over fra den ene bataljon til den anden, det svækker disse chefers anseelse og interesse og nedsætter deres dygtighet. Hvorledes skal vi kunne bringe paa det rene i armeen hvorvidt en mand er dygtig eller ikke? Der blir sjelden i fredens dage git ham en opgave hvor han kan sætte noget paa spil, hvor han kan vise at han tør ta ansvaret, alt ansvar blir jo væltet fra ham, - nei, la os faa decentralisation, la os faa grænsen inddelt i bestemte avsnit, hvor hver chef med sin stab er ansvarlig for hvert sit avsnit, og i hvilket han avholder felttjenesteøvelser

og befalsøvelser. Da har man en bestemt ansvarlig mand at henvende sig til, naar der i aviserne dukker op rygter om spionage paa grænsen. Skal man nu undersøke saadanne rygter, saa maa man for tilfældet sende en mand ditop for at undersøke saken. Nei, da henvender man sig bare til vedkommende chef som har det distrikt, og spør ham hvorledes det forholder sig, og saa faar man besked. - Statsraaden sa at i Sverige hadde man ogsaa foreslaaet 4-bataljonsregimenter; men jeg finder at burde gjøre opmerksom paa at der aldrig har været fremsat kgl. proposition om 4-bataljonsregimenter. Det har visselig været diskutert blandt de militære myndigheter, men det er opgit. Jeg har talt med svenske officerer som sa, at det var opgit fordi man mente at 4-bataljonsregimenter var for uhaandterlige. Det bør yderligere merkes, at de som holdt paa 4-bataljonsregimenter i Sverige, holdt kun paa det som en midlertidig organisation; der var ingen som holdt paa det som den endelige organisation. Hensigten var at gaa til regimenter paa 4 bataljoner, indtil man kunde skille ut 2 nye arméfordelinger; altsaa 4-bataljonsregimenter har aldrig været paa tale som en endelig institution, men kun som en midlertidig institution, men selv som saadan er den forlatt. Det blev anført at man burde bygge paa det gamle. Ja, naar det gamle har vist sig at være godt, saa er jeg enig i at man mest mulig bygger paa det gamle; men der kan komme saadanne forhold at det gamle blir forældet, og da bør man ikke bygge paa det, da bør man ikke være "med paa at flytte brikkerne", da bør man "slaa spillet overende", og ta noget nyt som svarer til tiden. Der blev for en stund siden omdelt en bok, jeg husker ikke rigtig hvad den het - "rød eller blaa" eller hvad det var, det var ialfald en meget affektert titel - hvor det stod at mandskaper, officerer og underofficerer bodde omkring i distrikterne i den skjønneste forening, kapteinen kjendte sine folk og sine underofficerer, og der var et patriarkalsk forhold som var enestaaende. Ja, den officer som skrev dette, har ikke ført kompani, og han har kun været officer et par aar. Jeg har været officer i 20 aar, og jeg er født paa landet og har bodd paa landet; men jeg kjender ikke til noget saadant patriarkalsk forhold - desværre, vil jeg si - for det eksisterer ikke. Men jeg vil si, at meget kunde tale for at der til en viss grad etablertes saadanne patriarkalske forhold ved at tilpligte kompanicheferne, naar de blir utnævnt, at flytte ut i distriktet og bo der f.eks. i ca. 5 aar. Fremkommer et saadant forslag, saa skal det muligens faa min stemme, men det nytter ikke at komme og bygge paa et saadant forhold som ikke eksisterer; ti tar man statskalenderen for sig, saa ser man at kapteinerne flytter fra kompani til kompani fra aar til andet, og som regel bor de ikke i distriktet, men derimot i byerne, og fortrinsvis da i Kristiania, Trondhjem, Bergen eller en anden større by. Det patriarkalske forhold, som i nævnte brochure er skissert, eksisterer saaledes ikke, saa paa det kan vi ikke bygge. Men hvad vi

kan bygge paa er, at der eksisterer et forhold mellem underofficerer og mandskap, fordi underofficererne som regel bor i distriktet, og paa dette har militærkomiteen bygget, for mandskaper og underofficerer i samme distrikt skal selvfølgelig følges ad til de samme bataljoner og til de samme regimenter. Jeg mener det derfor er at kaste offentligheten og denne forsamling blaar i øinene, naar en saadan bok, som skildrer at et saadant patriarkalsk forhold eksisterer, "paa foranledning" blir omdelt til repræsentanterne; ti det forhold eksisterer ikke! Men boken kunde ha sin nytte, hvis den ledet til at den ærede statsraad vilde foreslaa for stortinget, at kompanichefer som utnævnes, skal som andre embedsmænd bli staaende ved sine kompanier en viss tid, f.eks. i 5 aar, og flytte ut i distriktet, og da skulde - det maatte være til en viss grad, det vilde naturligvis ikke i alle forhold kunne gaa an - et saadant forslag kunne paaregne min stemme. Det viser sig saaledes, at naar der saa sterkt har været tale om oprivning, og naar der saa sterkt har været tale om at bygge paa det gamle, saa har dette her ikke egentlig været helt korrekt tale. Og den ærede chef for forsvarsdepartementet har jo heller ikke i disse dages debat kommet noget videre med denne tale om oprivning. Det har glædet mig, fordi jeg syntes der tidligere har været redet paa denne oprivning paa en utilbørlig maate. "Oprivning" blev imidlertid nævnt av en av talerne, - hr. Valeur tror jeg det var som nævnte det; men det skulde da være interessant, om de som taler om oprivning, vilde ta denne røde bok her og paavise hvor det er oprivningerne sker. Jeg er godt kjendt i det Trondhjemske. Der har i Namdalens bataljon, som omfatter Namdalen, Indherreds bataljon omfatter Indherred, Fosen bataljon omfatter Fosen o.s.v. Ser vi hen til andre landsdele, saa vil vi finde at Gudbrandsdalens bataljon omfatter Gudbrandsdalen, Totens bataljon omfatter Toten, og Hadelands bataljon Hadeland, Valdres er Valdres. Men hvad er Valdres bataljon nu? Og hvad er Hallingdals bataljon nu? Det er kun navn! Disse rekrutteres fra ganske andre distrikter end navnene antyder. Jeg mener derfor at denne megen tale om oprivning er overdreven, og det er ogsaa blit erkjendt fra denne forsamling, saa det argument er jo ikke blit nævnt noget videre nu i det senere; men er det tilfældet, da synes jeg alle hensyn taler for, at man her gaar til en distriktsinddeling hvor de militærpolitiske hensyn, de nuværende forhold, i første grad stilles i spidsen. Denne tale om distriktshensyn kan jeg til en viss grad forstaa; men den er mig dog i mange henseender litt uforstaaelig. Hvis man hadde opsat regimenter paa Vestlandet, som var mindre, hadde færre officerer, færre underofficerer, end regimenterne paa Østlandet, saa kunde man med rette talt om "sämre" regimenter; men et regiment i Bergen og et regiment i Kristiansand og i Trondhjem og paa Østlandet har det samme antal mandskap, samme antal befal, er ens utstyrt og ens i alle mulige retninger. Det blev av den ærede repræsentant, hr. Thore Foss, sagt at de var daarlig

utstyrt med baade mandskap og materiel. Nei, regimenterne er akkurat ens utstyrt. Brigaderne bestaar jo av 2 regimenter, og regimenterne er helt ensartet opsat som de regimenter som findes i den øvrige del av landet. Men at brigaderne er mindre, at der er mindre avdelinger, er en ting for sig. I Trondhjem har man ikke hat ingeniørvaaben før. Trondhjemske kavalerikorps har 4 eskadroner, mens de østlandske korpser har 6; men det kunde aldrig i verden falde os ind at klage over det. Vi har ikke hester i det trondhjemske til flere eskadroner, - det er simpelthen av den grund at vi ikke har hester til at opsætte 6 eskadroner. Vi kan da ikke gjøre krav paa at faa 6 eskadroner, naar vi ikke har folk og ikke har hester. Nu vil jeg gjøre opmerksom paa at Kristiansandske og Bergenske brigader ikke før har hat egen sanitetsavdeling og ikke eget trønkompagni; men de har folk til det, og derfor bør de ha det. Derfor faar de nu sit sanitetskompagni og sit trønkompagni. Men naar den dag kommer, at folkemængden vokser saa meget at disse distrikter ogsaa kan opsætte flere avdelinger, har de en stamme i de 2 "fritstaaende" bataljoner, som kan svulme ut til regimenter. Derfor forstaar jeg ikke hvorledes man overhodet kan tale om tilsidesættelse, og være saa høit travende som postmester Valeur var, om at det var et stik i hjertet, dette her. Det er mig uforstaaelig. Naar den ærede repræsentant, hr. Thore Foss, nævnte Kristiansand, saa er alle enige i at Kristiansand er i tilfælde av krig mellem Tyskland og England eller mellem to stormagter et meget utsat punkt. Det er alle enige om. Men det er ikke et prekært punkt for militære større landvertsoperationer, men det er et prekært punkt for de maritime operationer. Omkring Kristiansand - det vet jo alle som har været der - er der meget faa landgangspunkter, og skal der kunne foretages en operation mot Kristiansand, maa den ske over sjøen. Men som bekjendt er sjøverts operationer i vore dage et meget svært foretagende, og det vil for en flaaete være en meget vanskelig opgave at medbringe tropper over sjøen i større antal. Men derimot at lægge sig til at bombardere Kristiansand er jo lettere, og det er selvfølgelig det de vil gjøre. De vil bombardere og forsøke at rasere befæstningen og sætte sig i besiddelse av Kristiansand. De har kun bruk for havnen, de har kun bruk for byen som oplagshavn. Det nødvendiggjør at man maa ha endel tropper der, og det har altid været og er fremdeles forutsætningen, at til Kristiansand skulde der disponeres 2 à 3 bataljoner av landvernet, eller nu av 2det opbud, ialfald 2. Eller kanske man tar en linjebataljon, det tør jeg ikke si; men nogen stor landgang av tropper i Kristiansand tror jeg neppe der blir tale om. Naar man nu har talt om at lægge Telemarkens regiment til Kristiansandske brigade, og ræsonnerer som saa, at for Telemarkens regiment blir det det samme enten generalen bor i Kristiansand eller i Kristiania; regimentet eksercererer paa Heistadmoen, og enten generalen kommer fra

Kristiansand eller fra Kristiania for at mønstre, det blir det samme, - tør jeg spørge, hvad er da hovedhensigten med den nye organisation? Jeg begyndte med at si, at det som manglet os, var at disse operative enheter som skulde operere sammen i krig, blev sveiset sammen i fred. Skal vi gaa til kombinerte brigader, maa hovedhensigten være den at disse kombinerte brigader i fred skal sveises sammen under sin chef. Lægger man Telemarkens regiment under Kristiansands brigade, saa maa Telemarkens regiment, Agdesidens regiment og Rogalands regiment, naar der er felttjenesteøvelser, møtes og manøvrere sammen under sin chef, det er hovedhensigten. Hvad gjør man, naar krigen kommer? Telemarkens regiment, som ligger paa Heistadmoen, mobiliserer meget raskt, det ligger like ved en bredsporet jernbaneforbindelse - man vil ialfald meget snart faa en saadan - som kan føre det helt frem til østfronten. Skal det da ligge der paa Heistadmoen og vente paa den øvrige del av brigaden, som det er øvd med i fred, eller skal man rive det regiment ut, naar krigen kommer, fordi vor mobilisering gaar sent, som jeg har sagt før, baade av politiske og økonomiske grunde, - skal regimentet, med det samme det er mobilisert, kastes mot grænsen? Hvad nytte har man da av de penger som man har ofret paa felttjenesteøvelser i Kristiansandske brigade, naar organisationen saaledes skal slites istykker, med det samme mobiliseringen begynder? Er det ikke da naturligere at ta dette Telemarkens regiment, som ligger paa Heistadmoen ved en bredsporet bane, og henlægge det under en østlandsbrigade, forat den chef som sandsynligvis skal kommandere det i krig, ogsaa kan øve det i fred? Er da ikke det et fornuftig arrangement? Eller skal man, for at tilfredsstille distriktshensyn, ta og lægge dette regiment vestover for at øves der i fredstid, for saa at rive det istykker i mobiliseringstilfælde? Hadde militærkomiteen gjort dette, saa kunde man med rette ha sagt at militærkomiteen hadde git os en fredsorganisation og ikke en krigsorganisation.

Jeg skal, inden jeg slutter, si nogen ord om avancementsforholdene, da det er saa mange som har talt om avancementsforholdene i disse brigader. Jeg vil begynde med at si, at for mig spiller avancementsforholdene ingen rolle, mot at faa en krigsmæssig og god organisation. Selv om avancementsforholdene og officerernes personlige behagelighet blir traadt litt for nær under overgangstiden, saa vilde ikke det spille nogen rolle for mig, hvis vi kunde faa en bedre organisation. Man har sagt at avancementsforholdene i Kristiansandske og Bergenske brigade skulde bli saa daarlige, man faar saa daarlige officerer. Jeg kan ikke begripe saadan tale. Man faar 7 bataljoner i Bergen og 7 i Kristiansand, man faar selvfølgelig det samme antal kapteiner og løytnanter i forhold til bataljonerne der som man faar i det Trondhjemske og paa Østlandet. En officer derborte vil avancere like fort til kaptein, og naar man er blit kaptein, saa avancerer man ikke længer inden brigaden, men

da avancerer man inden armeen. Saa enten man staar i Bergenske eller Kristiansandske brigade, eller man staar her, saa blir det det samme; man avancerer til major og oberstløytnant inden hele armeen, saa dette avancementssnak som man her er kommet med, forstaar jeg ikke. Saa er der talt om at forelægge denne sak for folket og spørge folket. Ja, det er jo gunstig at spørge folket i de ting som folket forstaar sig paa. Men jeg vil si, at hadde der været tale om at spørge den norske nation om hvor meget man skal bevilge til forsvaret, hvor høit man vil gaa, hvor mange millioner man vil avse, saa skulde et saadant forslag ha faat min stemme. Men i spørsmaal av fagteknisk, strategisk art, - kan man spørge nationen om det, kan man vente at nationen skal ha nogen mening om et rent fagteknisk, strategisk spørsmaal? Nei, jeg tror ikke det; det ansvar faar man nok ta her, og ikke vælte det over paa nationen. Vil man derimot spørge hvor mange penger man skal bruke, saa her jeg intet mot det; jeg synes det vilde være fornuftig om man det gjorde. Det er høvdet her gjentagne gange, at Vestlandet og det Trondhjemske ikke skulde være saa viktige omraader i militær henseende, men at der skulde findes andre, viktigere strøk. Og saa blev der av repræsentanten fra Lister og Mandals amt, hr. Thore Foss, nævnt den nøitrale sone. Det er første gang den er nævnt i debatten her. Jeg vil ikke opta nogen diskussion om den nøitrale sone, men jeg vil si, at for mig stiller det sig saa at den organisation vi maa skaffe os, den skaffer vi os uavhengig av den nøitrale sones værdi. Holder den nøitrale sone hvad den lover, saa vil det være til styrkelse for organisationen; holder den det ikke, saa maa organisationen være saaledes at vi allikevel staar beredt til ogsaa at møte den eventualitet.

Høstmark: Jeg tillot mig igaar at komme med endel spredte bemerkninger angaaende forskjellige punkter, hvori jeg dels kunde være enig med den departementale komite og statsraaden, og hvori jeg dels kunde være enig med militærkomiteen, og jeg antydte at jeg vilde komme med et forslag som kunde skaffe en løsning der kunde tilfredsstille de forskjellige krav, baade med hensyn til 3-bataljonssystemet og med hensyn til distriktsinndelingen. Jeg skal nu nærmere faa lov at paavise, hvad jeg har tænkt at mit forslag skal indeholde. Militærkomiteen har altsaa tænkt sig inndelingen saadan som paa dette store kart angit, med disse to smaa vestlandsbrigader og de to store østlandsbrigader. Trondhjemske brigade er utenfor i hvert tilfælde. Jeg har nu tænkt mig at man, istedenfor at ta Telemarken og Numedal, saaledes som militærkomiteen har gjort det, og lægge dem til en østlandsbrigade, skal la dem bli staaende under Kristiansandske brigade, idet jeg dog ikke tror, at den grænse som her er optrukket paa dette kart, i detaljerne er helt riktig. Jeg tror at den her paa sydsiden bør føres litt vestover, saa at den følger

amtsgrænsen mellem Jarlsberg og Larviks og Bratsberg amter, og likeledes vilde jeg føre den litt anderledes borte ved Stavanger, saa at den kom til at følge amtsgrænsen der ogsaa, mot Søndre Bergenhus. Vi vilde da faa 2 østlandske brigader paa hver 9 bataljoner, ordnet i 3 regimenter. Det er her tegnet med en længdeinddeling; men der kan likesaa godt bli tale om en tverdeling. Jeg skal ikke her indlate mig paa spørsmålet om tverinddeling eller længdeinddeling. Jeg tror vi bør faa en særskilt votering over det, da det ikke er værd at ta for mange ting i samme votering. Der er mange ting som taler for tverinddeling, jeg skal være enig i det, skjønt hr. Aavatsmarks fremstilling var noget overdreven. Vi kan altsaa faa østlandsbrigader, som her er angit, med tilsammen 18 bataljoner, enten med længdeinddeling eller tverinddeling.

Jeg vil allerede nu si, at jeg ikke vil opta kommanderende generals principale forslag, fordi jeg finder det for dyrt, vi har ikke raad til at gaa til det. - Saa kommer Kristiansandske brigade, som kommer til at bestaa av 8 bataljoner ordnet i 3 regimenter, saaledes at Telemarkske regiment faar 3 bataljoner: Numedals, Hiterdals og Bratsbergs, som ekserserer paa Heistadmoen ved Kongsberg; Agdesidens faar 3 bataljoner som ekserserer ved Kristiansand, og Vesterlenske faar 2 bataljoner, som ekserserer paa Malde, - eller om man vil ordne det saa at 2 bataljoner ekserserer ved Kristiansand og 3 ved Malde; det er en detaljordning som vi kommer ind paa siden. Bergenhusiske vil faa 3 bataljoner, nemlig Bergen, Voss og Søndhordland, som ekserserer paa Ulven, det er 1 regiment, og 3 bataljoner fra Nordhordland, Midthordland og Sogn, som ekserserer paa Bømoen, det er 2 regimenter, og et 3die defekt regiment som bestaar av 2 bataljoner fra Søndfjord og Nordfjord, som ekserserer paa Nordfjordeid. Derved blir der alt ialt 43 bataljoner i landet, istedenfor militærkomiteens 42. Hr. Svendsbøe, som talte for mit forslag, hadde dog tænkt sig en liten modifikation, idet han hadde tænkt sig at en av østlandsbrigaderne, som her er opført med 9 bataljoner, isteden bare skulde ha 8. Hr. Svendsbøe kan i saa tilfælde ta forbehold om at opta det spørmaal siden, hvis han vil stemme for mit forslag.

Jeg skal saa tillate mig litt nærmere at peke paa hvilke fordele jeg tror mit forslag har fremfor militærkomiteens, idet jeg ikke vil indlate mig paa hensynet til distrikterne; det er utredet saa mange ganger, av saa mange, og saa godt, at jeg tror ikke at jeg her nu behøver at indlate mig paa det. Hvis vi nu ved militærkomiteens forslag hadde opnaadd en virkelig styrkelse av forsvaret i motsætning til mit, saa vilde jeg ha gaat med paa militærkomiteens forslag uten at ta disse distriktshensyn; men det er ikke tilfældet. Hvis man nu ser paa disse karter her, det store og det lille, vil man se at efter militærkomiteens forslag omfatter østlandsbrigaderne ogsaa Telemarken, men efter mit forslag er ikke Telemarken med, som jeg allerede tidligere har

nævnt. Naar militærkomiteen skal mobilisere efter sit forslag, vil den altsaa kunne opmarsjere her omkring Kristiania med 2 østlandsbrigader paa tilsammen 18 bataljoner plus 1 bataljon, jægerbataljonen, utenfor regimentsforband, altsaa alt ialt 19 bataljoner. Efter det andet kart, hvor grænserne for brigadedistrikterne er optrukket omtrent efter kommanderende generals forslag, gaar de østlandske brigader ikke saa langt vestover, de omfatter ikke Telemarken og ikke Numedal. De østlandske brigader skal efter dette kart opsætte 18 bataljoner, alle i regimentsforband, ingen utenfor. Telemarkske regiment, som altsaa er skilt ut fra de østlandske brigader, skal opsætte 3 bataljoner paa Heistadmoen. Paa Heistadmoen skal de eksersere i begge tilfælde, enten det er efter militærkomiteens eller mit forslag, og de kan naturligvis da like hurtig mobiliseres og føres østover, enten de henhører under Kristiansands brigade eller under en østlandsbrigade. Efter mit forslag vil altsaa det samme distrikt som militærkomiteen kun lar opsætte 19 bataljoner, kunne opsætte 21 bataljoner. Militærkomiteen vil altsaa møte frem med 2 brigader plus 1 bataljon; jeg vil kunne møte frem med 2 brigader plus 1 regiment. Med hensyn til mobiliseringstiden er det jo selvsagt at østlandsbrigaderne vil, hvis deres distrikter blir mindre, kunne mobilisere hurtigere end om de tillike skal suge til sig det vestlige Telemarken. Det synes jeg er saa selvsagt at jeg ikke behøver at paavise det. Østlandsbrigaderne vil altsaa kunne mobilisere sine 18 bataljoner hurtigere efter det forslag, end de vil kunne mobilisere sine 19 efter militærkomiteens. Men da Telemarkens regiment kan møte frem akkurat like hurtig, enten det hører til Kristiansandske eller Akershusiske brigade, vil altsaa mine 21 bataljoner være møtt frem akkurat like tidlig som militærkomiteens 19. Hr. Aavatsmark nævnte i sit foredrag, at det var saa ruskende galt at indramme avdelinger med forskjellig mobiliseringstid i samme forband. Men det er jo netop det den forsterkede militærkomite har gjort. Tar vi nu tverinddelingen, kan vi her faa en sydlig brigade, Smaalenene, Akershus og Jarlsberg, paa 3 regimenter, 1, 2 og 3. Den mobiliserer meget hurtig; den kan staa færdig paa 4de mobiliseringsdag, mens Telemarkske regiment ikke kan staa der før 6te dags aften. Saa skal altsaa de første staa der og vente av den grund, og som hr. Aavatsmark meget sterkt fremholdt: det kan gjælde dage, det kan gjælde timer med at bli færdig. Militærkomiteens forslag forsinker altsaa den sydlige østlandsbrigades mobiliseringstid med 2 dage. Komiteen - og hr. Aavatsmark ogsaa - indvender at disse 3 telemarkske bataljoner ikke blir av samme nytte som de andre, fordi de tilhører en anden brigade. Jeg kan ikke indse berettigelsen av denne indvending, og heller ikke nogen anden militær utenfor militærkomiteen har jeg kunnet opdage som indser berettigelsen av den. For et almindelig lægmandsskjøn maa det jo høres noksaa besynderlig, at 21 bataljoner ikke

skulde by større forsvarskraft end 19, - jeg har 21, og militærkomiteen har 19. Og jeg har overveiet denne sak ikke bare med mig selv, jeg har konferert med begge de østlandske brigadechefer - kun med den ene personlig, men den anden gjennom andre - og baade disse og kommanderende general og flere andre som har innsikt i disse ting, har git mig ret. Militærkomiteen har jo tænkt sig at Kristiansandske brigade i mobiliseringstilfælde skal trækkes østover. Men naar den nu engang skal østover, saa er det jo bra at den kan komme saa hurtig og saa sterkt som mulig. Jeg har allerede paavist at 1 regiment efter mit forslag kan være likesaa hurtig paa pletten som begge østlandske brigader kan, selv efter militærkomiteens forslag. Men la os saa gaa et skridt videre. Saa kommer vi til Agdesidens regiment. Naar vi nu faar Vestlandsbanen nedover til Kristiansand, saa kan det regiment ogsaa trækkes noksaa fort opover, men dog ikke saa hurtig som Telemarkske. Militærkomiteen indvender mot Telemarkske regiment, at naar det kommer frem, skal det staa og vente i dage og uker kanske. Men det samme kan da bli tilfældet med Agdesidens regiment efter komiteens forslag, akkurat det samme, det bare indtrær paa et senere tidspunkt, saa den indvending gjælder ikke mere for det ene forslag end for det andet. Det har kommet med en indvending mot dette løsrevne regiment, som staar der og ikke er i forband med de andre. Men hvad gjør de med Søndhordlands bataljon, som de ikke har indrammet i regimentsforband, men som i mobiliseringstilfælde skal gaa sammen med Bergenske brigade. Det er akkurat det samme; men naar militærkomiteen gjør det, er det naturligvis bra; naar andre gjør det, saa er det galt.

Saa var det med hensyn til specialvaabnene. Hvis nu Telemarkske regiment indlemmes i østlandsbrigaderne, staar østlandsbrigaderne færdige med telemarkske regiments opmarsj 6te mobiliseringsdag; men hvad vil de saa gjøre med specialvaabnene? Skal specialvaabnene da staa og vente, indtil disse regimenter her fra Kristiansand og Stavanger kommer efter, eller skal de sættes ind sammen med østlandsbrigaderne? Jeg tænker fristelsen blir noksaa stor til at sætte dem ind, og det vil kanske være likesaa galt for specialvaabnene, som militærkomiteen har ment det vilde være for Telemarkske regiments vedkommende, om det hører under Kristiansandske brigade. Saalænge vi ikke har Vestlandsbanen, vil det gaa noksaa sent for dette Agdesidens regiment at møte frem. Det vil da ikke kunne være fremme efter mobiliseringsberegningerne før paa den 16de mobiliseringsdag; men naar man faar Vestlandsbanen, skal de være fremme i løpet av den 7de dags aften og den 8de dags formiddag. Altsaa, naar vi har faat den bane frem, vil ikke ventetiden bli saa lang for dem som skal vente paa det regiment. Hvis nu Telemarkske regiment kommer til at høre til Kristiansandske brigade, saaledes som jeg vil ha det, og marsjere op samtidig med de østlandske brigader, saa kan Kristiansandske brigades specialvaaben med en gang tildeles Telemarksregimentet,

saa har man dog der allerede begyndelsen til den kombinerte brigade, som kan bli fuldstændiggjort naar de øvrige kommer efter. Naar vi nu altsaa er kommet saa langt at Agdesidens regiment er kommet efter, hvordan er saa situationen? Efter militærkomiteens forslag vil situationen være den, at vi staar opmarsjert med 2 kombinerte brigader plus 1 regiment plus jægerbataljonen, det blir tilsammen 22 bataljoner. Men til samme tid vil der efter mit forslag være opmarsjert 2 kombinerte brigader plus den 3die brigade som ikke er fuldtallig, men som dog har 6 bataljoner, altsaa ialt 2 bataljoner mere end militærkomiteen har. Naar man altsaa vil holde paa, at det gjælder at faa saa mange tropper som mulig til Østlandet saa hurtig som mulig, har mit forslag betydelige fordele fremfor militærkomiteens; for efter mit forslag vil der til enhver tid være 2 bataljoner mere end efter militærkomiteens forslag. Jeg tænker ikke nu at ville indlate mig paa nogen debat med nogen specielt, eller paa nogen polemik, men jeg kan ikke andet end fæste mig ved en ytring som hr. Aavatsmark kom med. Han talte nogen smukke ord om centralisation og decentralisation. Mig forekommer det, at det militærkomiteen her vil ha frem, er netop centralisation, og at det vi andre, som ikke er enige med den, vil ha frem, er decentralisation.

Med hensyn til 2det opbud - saa vil jeg ogsaa, med det samme jeg har ordet, nævne noget om det. De 2 østlandske brigader skal tilsammen opsætte 6 landvernsbataljoner. Disse vil faa at bevogte grænsen og tilgangene til Kristianiafjorden. Militærkomiteen tar da altsaa Telemarkens distrikt med i disse 6 bataljoner, men det blir litt knapt til alt det som de skal bevogte. Der gaar en hel del til Oscarsborg og til andre steder i Kristianiafjorden. Men saa har vi Tønsbergdistriktet, som er et særskilt distrikt, og som ogsaa maa ha sine bevogtningstropper. Efter mit forslag vil man kunne ha de 6 bataljoner her til Kristianiafjorden, Oscarsborg og de forskjellige steder ved grænsen, og saa vil man desuten ha hele Telemarkens 2det opbud til Tønsbergs distrikt, saa ogsaa hvad 2det opbud angaar, byr mit forslag en militær fordel.

Jeg skal med en gang tillate mig at gjengi ordlyden av mit forslag, idet jeg, som jeg allerede igaar nævnte, ikke vil ha det optat som noget særskilt forslag i motsætning til den departementale komites eller til militærkomiteens forslag, men vil ha det knyttet til militærkomiteens som et ændringsforslag. Det kommer til at lyde:

"1. Grænserne mellem østlandsbrigaderne og de øvrige brigader samt mellem disse sidste indbyrdes fastsættes i det væsentlige overensstemmende med kommanderende generals forslag."

Altsaa i det væsentlige de to der. Det er specielt disse to det gjælder. Jeg har nemlig, som jeg sa, isteden tænkt mig at det kunde forandres endel, saa at vi følger amtsgrænsen.

"2. Kristiansandske og Bergenske brigade inddeles hver i 8 bataljoner, der organiseres i 2 regimenter à 3 bataljoner og 2 bataljoner utenfor regimentsforband. Andre bataljoner utenfor regimentsforband opsættes ikke." Der blir altsaa ikke nogen jægerbataljon utenfor forband.

Med hensyn til den sidste del av mit forslag, hvor jeg altsaa siger at disse brigader efter det skal inddeles i 3 regimenter, hvorav det ene skal bestaa av 2 bataljoner, vil jeg si med hensyn til disse 2-bataljonsregimenter, at man kan opsætte dem med regimentsstab eller uten regimentsstab. Det er et detaljspørsmål som vi kan komme ind paa senere, og som jeg ikke vil ha fastslaaet ved denne votering her. Regimentsstab koster nemlig endel; det blir omtrent kr. 20 000.00 billigere at opsætte disse regimenter uten regimentsstab og ordne sig paa samme maate som nu, idet man lar den ene bataljonschef tillike være regimentschef for de 2 bataljoner. Naturligvis blir det en midlertidig ordning i paavente av at vi engang i fremtiden, naar vi faar raad, tilføier den 3die bataljon og opsætter regimentsstab. Det er altsaa et detaljspørsmål som vi senere kan komme ind paa, og som jeg ikke vil anse avgjort ved voteringen over de 2 punkter som jeg her har oplæst. Jeg skal foreløbig indskrænke mig til dette.

Hoff: Efter hr. kaptein Aavatsmarks foredrag skal jeg indskrænke mig til det mindst mulige; det forekommer mig at kapteinen anførte gode grunde for rigtigheten av komiteens indstilling, og jeg vil ikke hefte tingets tid ved at gjenta noget væsentlig av de grunde. Jeg vil imidlertid faa lov til at nævne litt om det som har været det værste ankepunkt mot komiteens indstilling. Det er dette om "oprivningen." Vi skulde rive distrikterne saa sørgelig op. Der er omtrent ikke ende paa hvordan det ord har været brukt i aviser og i offentlige dokumenter, og vi har været beskyldt for at ha levert en indstilling som var nær sagt umulig for landets forsvar. Det har været skrevet i et tidsskrift her, at det var en konstruktivt fortegnet, en slet og ubegavet skolegutstegning vi hadde levert om distriktsinddelingen.

Fra først av, straks da komiteens indstilling forelaa, var bedømmelsen ikke slik, - bedømmelsen gaaende i den retning er kommet paa et langt senere tidspunkt. Jeg vil ikke uttale mig om grunden til det; men jeg vil konstatere som en kjendsgjerning at det var fra først av en noksaa utbredt mening at komiteen hadde været heldig med sin distriktsinddeling, og jeg skal faa lov til at læse op et ganske litet avsnit av en sagkyndig artikkelrække i "Dagbladet". Jeg gaar ut fra at de var skrevet av en høierestaaende militær; de røbet ialfald at de kom fra sagkyndig hold. Der stod om militærkomiteens distriktsinddeling bl.a. følgende: "Av stor interesse og efter vort skjøn et av de største fortrin ved den foreslaaede regimentsopsætning og distriktsinddeling, er den omregulering der er foreslaaet for

brigadedistrikterene, hvorved begge østlandsbrigaderne istedenfor som nu at ligge ved siden av hinanden i retningen nord-syd - altsaa paralelt riksgrensen, fremtidig blir liggende i retningen øst-vest - tvers av riksgrensen.

Denne omregulering betegner efter vort skjøn et meget viktig og for forsvarets rationelle anordning betydningsfuldt fremskridt.

Studerer man paa komiteindstillingens kart vore i militær henseende viktigste jernbanelinjers beliggenhet i forhold til de foreslaaede nye brigadedistrikter, vil sees, at brigadernes opmarsj paa vore viktigste forsvarsfronter gjennom den nye distriktsinddeling vil kunne anordnes paa en ganske anderledes heldig og rationel maate end for nærværende kan ske."

Saadan lød paa det tidspunkt bedømmelsen av det som senere er blit bedømt som det aller galeste i komiteens indstilling. Jeg har fundet at ville nævne dette for at bevise hvordan bedømmelsen paa enkelte, for ikke at si gode, hold var fra først av. Vedkommende forfatter var ogsaa inde paa spørsmålet om den skematiske opsætning som kommanderende general foreslog, og han siger at det maa være slut med det skematiske, det maa være slut med at man trækker linjer paa kartet uten hensyn til de geografiske forhold, og uten hensyn til hvorledes den militærpolitiske situation ligger an; det maa være slut paa det, og det er godt at militærkomiteen har tat det skridt.

Naar saa igjen det spørsmål reiser sig, at man skal skaffe den sydlige del av landet 5 like store brigader, saa blir man straks opmerksom paa at det ikke kan skaffes, uten at man foretar en forrykning fra øst til vest. Det er ganske karakteristisk, at for at komme til det man ønsker i den henseende, maa man ta et saa utpræget østlandsdistrikt som hele Laagendalen og lægge den til Telemarkens regiment, og saa kjøre det hele over til Sør- og Vestlandet. Derved blir Numedalens bataljonsdistrikt en lang, smal stripe fra øverst i dalen, over Kongsberg og helt ned til Fredriksvern. Bataljonsdistriktet faar vel paa den maate en utstrækning paa 36 gode gamle norske mil. Dette kalder man en rationel distriktsinddeling. Det viser sig paa kartet hvorledes det ser ut. Hvorledes skal en saadan bataljon kunne mobiliseres fort? Dalen har ingen jernbane langs efter, og den vil ikke paa mange, mange aar faa nogen. Derimot er der baner som gaar tversover, og kan føre soldaterne paa en meget letvint og grei maate over til andre distrikter. Der er talt om at det og det distrikt vil mishandles gjennom de forskjellige forslag her; men er der noget distrikt som vil mishandles, er det det dalføre der.

Naar komiteen er blit staaende ved opsætning av ulike brigader, saa er det begrundet i de geografiske og militærpolitiske forhold, og i befolkingsforholdene. Det er saa at Sør- og Vestlandet ikke kan faa saa store brigader som Østlandet og Trøndelagen, dersom man ikke forrykker forholdene paa en unaturlig maate, det viser

tallene i de foreliggende dokumenter. Jeg har tænkt, at det kanskje ogsaa kunde ha sin interesse at undersøke hvorledes det stiller sig med tilgangen til det frivillige forsvar, og jeg har undersøkt hvorledes tilgangen til skytterlagene er i de distrikter som der her er tale om. Jeg er da kommet til det resultat, at av skyttere som tilhører Bergenske og Kristiansandske brigader efter kommanderende generals forslag - han tar altsaa med hele Telemarken og hele Laagendalen - har man bortimot 15 000 i det hele distrikt. De to østlandske brigader derimot - altsaa unntagen de strøk som gjennom forslaget er overgaaet til Vest- og Sørlandet - møter med over 17 000 skyttere. Dette er naturligvis ikke noget avgjørende bevis, det er ikke derfor jeg nævner det, men det er dog en noksaa sikker antydning av hvordan befolkningsforholdene arter sig over landet. Det er ikke saa, at skyttersaken drives mindre godt i den del av landet, men det er saa at de dele har mindre folk at rutte med. De har gode skytterlag, de driver sine øvelser godt, er godt ledet, og har i hvert fald tildels meget gode skyttere, men de har ikke saa mange, fordi de ikke har saa mange folk. Jeg tror nok at det stiller sig saa, at de procentvis staar likesaa høit, men i virkeligheten har de altsaa ikke saa mange skyttere, fordi de ikke har saa mange folk. Jeg har fundet at burde nævne dette, for paa sin maate belyser det ogsaa saken.

Nu har man paa enkelte hold lagt stor vekt paa at faa svært mange bataljoner; vi hørte det jo ifjor, vi skulde ha 63 bataljoner, deri laa landets redning. Jeg har aldrig kunnet tillægge dette nogen særdeles stor vekt. Tingen er jo den at vi har de samme folk at operere med, og i samme grad som man tar mange bataljoner, i samme grad blir bataljonerne smaa og forholdsvis kostbarere. Jeg kan forstaa, at fra militært hold, fra officershold, har man lagt vekt paa at ha mange bataljoner, for da blir der mange bataljonsstaber. Men at det skulde styrke forsvaret saa væsentlig, at det paa den maate skulde veie op de utgifter som vilde følge av det, kan jeg ikke tænke mig. Jeg er nærmest tilbøielig til at tro at vi har gjort bataljonerne for smaa i folketal, vi i militærkomiteen ogsaa; jeg tror vi kunde ha tøid os litt længer. Der kommer nemlig den vanskelighet til, at naar vi setter saa mange aarsklasser i et opbud, vil bare nogen faa bli indkaldt til tjeneste, og saa blir bataljonen - og avdelingerne forøvrig - saa smaa at man paa den maate vil faa litet instruktive øvelser; det har de militære autoriteter selv klaget over. Det er jo greit, at gjør man dem svært smaa ved feltopsætning, saa blir de endda mindre ved fredelige øvelser. Jeg tror for min del, at naar man blir staaende ved militærkomiteens opsætning, saa vil vi faa en hærordning som vil vække tilfredshet i det store og hele utover landet. Derimot frygter jeg for at vi økonomisk set har naadd toppen, saa hvis man gaar længer, vil det vække en misnøie som forsvaret selv ikke er tjent med. Jeg for min del vil ikke kunne stemme for

noget forslag som koster mere end det som militærkomiteen har bragt i forslag.

Statsraad Lowzow: Der er fremkommet fra flere repræsentanter fra Vestlandet og Sørlandet uttalelser om at de lægger betydelig vekt paa, at deres brigader ikke blir stillet i anden række, som mindre brigader, av hensyn til den indvirkning det vil ha paa befolkningen, og den offervillighet som vil vises likeoverfor forsvaret. Jeg tror det er berettiget ogsaa fra et forsvarsstandpunkt at ta dette hensyn, og av denne grund at holde alle brigader oppe i samme række. Og jeg vil si, at fra et rent militært standpunkt er det saa ønskelig at ha like brigader, at hvis befolkningen vokser sterkere i den ene landsdel end i den anden, saa er det naturligere at den landsdel som har den tyndere befolkning, faar noget av overskuddet fra den anden landsdel, end omvendt. Som sagt - hensynet til like brigader er i militær henseende berettiget. Som det er paavist nu av hr. kaptein Høstmark, og som jeg har paavist tidligere, saa vil man ved mobilisering ikke faa færre tropper paa Østlandet, men tvertimot faa flere, ved en inndeling i like brigader, som vi begge holder paa, hvad enten det nu blir 8-bataljons- eller 9-bataljons-brigader. Kapt. Aavatsmark holdt et langt foredrag, hvor han saa tingene mest fra militært synspunkt. Det blir kanskje ikke let at følge ham i alt hvad han talte om, men jeg tror, at en hel del av hvad han sa, var mindre berettiget. Han kom med adskillige ting der kan betegnes som sterke paastande, som der ikke er ført noget avgjørende bevis for. Spesielt med hensyn til 3-bataljons- og 4-bataljons-regimenter synes jeg at der lægges en aldeles overdreven vekt paa betydningen av denne forskjell i organisationen. Det blev sagt at det var kun et par av de store lande, Østerrige og Rusland, som har 4-bataljons-regimenter, og det blev forklart - det er nævnt tidligere ogsaa - at det var av specielle grunde. Det er imidlertid ogsaa saa at der - jeg tror det er oplyst i militærkomiteens egen indstilling - findes regimenter med 4 bataljoner ikke alene i Østerrige og Rusland, men ogsaa i Holland og Bulgarien, altsaa i to smaa lande. Jeg tror ikke jeg har sagt, at man i Sverige har hat en kongelig proposition om regimenter paa 4 bataljoner; men jeg har sagt, at paa militære hold har tanken været fremme. Man er vistnok gaat tilbake fra det, men det har dog været fremholdt av de militære autoriteter at man kunde ha 4-bataljonsregimenter. Kan være at man har tænkt sig det som en overgangstilstand, men svenskerne er saavidt vare med ikke at staa uforberedt i nogen periode, at de neppe hadde villet gaa til dette, hvis de hadde trodd at der var store ulemper forbundet med det.

Hr. kapt. Aavatsmark begyndte med at nævne vor udmerkede organisation fra 1887. Ja, jeg mener ogsaa at den organisation for sin tid var meget god. Man kunde vistnok ikke dengang opsætte alle staber; man fandt ikke at man hadde raad til det. Man fik ikke fuldständiggjort

organisationen. Men man beholdt brigader paa 4 bataljoner. Det var meningen, at naar vor linjearmé skulde opstilles, saa skulde brigaderne rykke ut med 4 bataljoner. Og hvad enten man kalder det regimenter, eller man kalder det brigader, blir det det samme; én chef skulde lede de 4 bataljoner. Brigaden kom rigtignok ogsaa til at omfatte 4 landvernsbataljoner; man hadde ikke særskilte brigadechefer for dem. Det var imidlertid økonomiske grunde som gjorde at man tok korpsinddelingen, og ikke opsatte alle staber. Men naar man under den langvarige periode, i hvilken man har hat vor nuværende organisation, skulde ha opsat landvernet som marsjerende avdelinger, skulde ogsaa det danne brigader. Vor linjehær var i denne retning fuldstændig organisert. Den skulde som nævnt rykke ut med avdelinger, hvor 4 bataljoner var slaat sammen under én chef.

Det er nævnt at forholdene har forandret sig senere; man kjemper paa meget større fronter. Det er ganske sandt. Men ordremekanismen har ogsaa utviklet sig, og man skulde nok kunne føre de 4 bataljoner nu omtrent likesaa godt som i tidligere tider.

Kaptein Aavatsmark talte meget om centralisation og decentralisation. Jeg er enig i at man skal decentralisere, der hvor det kan gjøres med held. Men jeg mener at komiteen har for sine regimenters vedkommende tænkt paa en centralisation av myndigheten, som ikke er av det gode. Vistnok skal avdelingene kjende sine regimentschefer, og faa tillid til dem; men de skal ogsaa ha tillid til sine bataljonschefer. Det er en fuldt saa viktig fordring. Og i militærkomiteen har man - det er hovedindtrykket - tænkt sig regimenterne sveiset saa nær sammen, baade med hensyn til administration og forøvrig, at bataljonerne lettelig kunde tape for meget av sin selvstændighet. At opretholde bataljonernes selvstændighet er en ganske viktig sak.

Kaptein Aavatsmark talte meget om hvad der var foregaaet i 1905, da generalstabschefen reiste langs grænsen og sendte officerer ut for at ordne etterretningsvæsenet o.s.v. Ja, det er sandt at i 1905 var disse ting ikke ordnet paa forhaand. Det skrev sig delvis fra at der tidligere ikke var git nogen bevilgning, og naar man skal ordne spionage og den slags ting, trenger man penger. Det kan nok være at der kunde ha været gjort mere paa forhaand allikevel end der var gjort; men det vedkommer ikke dette spørsmaal om brigaderne, eller om centralisation eller decentralisation. Det kunde været gjort under alle forhold av den art. Naar det har været nævnt at generalstabschefen selv reiste langs grænsen og inspicerte, saa maa man huske paa at det var ikke under forhold som under en normal krig. Der var lange perioder da man var temmelig sikker, og da der blev tid til den slags ting. Nu skal jeg gjenta det samme som jeg nævnte igaar, at enten den ene brigadechef har at inspicere eller kontrollere og sette i verk bevogtningsanordninger langs hele grænsen, mens den anden brigadechef har

Kristianiafjorden, - eller den ene brigadechef faar Kristianiafjorden og litt av grænsen og den anden faar den øvrige del av grænsen - det kan komme nogenlunde paa ett ut. Det er ikke nogen urimelig ordning at den ene brigade har grænsen og den anden Kristianiafjorden. De som nærmest har opfordring til at tænke paa disse ting, kommanderende general og de to brigadechefer, de er alle mot denne tverdeling. De vil beholde længdedelingen.

Det er sagt at man skulde ha ordnet efterretningsvæsenet o.s.v. saa det kunde virke kontinuerlig, ogsaa naar krigen var begyndt, og saa skulde da folk som hørte hjemme i Østerdalen, kunne kjæmpe paa hjemlig grund, og de som hørte hjemme i Smaalenene, skulde likedan kunne kjæmpe paa hjemlig grund. Det vilde være udmerket bra, hvis det virkelig kunde tænkes at ske; men hvis ikke kaptein Aavatsmark tænker sig en opmarsj i to fløier, saa er der ingen realitet i det som er sagt om disse ting. Hvis armeen skal samles for at føres frem med samlet styrke til det avgjørende slag - og det er det eneste rationelle - da maa begge brigader trækkes sammen paa det samme snevre omraade. Og fra det øieblik er det en ren tilfældighet - det kan ikke forutsees paa nogen vis - hvor de forskjellige avdelinger kommer hen langs grænsen. Ved grænsen vil 2det opbuds avdelinger bli staaende, og deres virksomhet blir kontinuerlig. Deres opgave maa det da bli baade at bevogte grænsen og at støtte rekognosceringerne paa den anden side denne. Dens meldinger maa gaa til en centralmyndighet. De faar ikke lenger noget at gjøre med sine brigadechefer, som ligger i felt et andet sted med sine linjebrigader. Fra 2det opbuds avdelinger maa meldingerne gaa til de instanser som hører deres eget opbud til, og derfra til centralmyndigheten. Derfor er alt det som er sagt til fordel for tverdelingen, ikke berettiget.

Det er brukt uttrykk om at man ved mobilisering suger alting østover; alle iler østover. Nei, det gjør de ikke. Veien gaar først til avdelingernes samlingspladser, enten det nu er 2det opbuds kompanier, eller det er 1ste opbuds regimenter. Dit gaar det, og saa gaar det for 1ste opbuds vedkommende til armeens koncentrationspunkt, enten man deler landet ved en grænse tversover eller langsefter. Kommunikationerne gaar i samme retning, koncentrationen maa ske i samme retning, og mobiliseringshurtigheten er fuldstændig den samme, hvor man saa drar brigadegrænserne.

Det er sagt at det er ikke saa farlig med at rive avdelingene mere eller mindre sterkt fra hinanden; det er ikke noget patriarkalsk forhold inden dem. Nei, det kan nok være at det ikke er noget patriarkalsk forhold, og desværre har det været tillatt at kompanicheferne har skiftet kompani altfor ofte. Kaptein Aavatsmark har henledet oppmerksomheten paa det; vi har hat det oppe i departementet, og der har været tale om at faa rettet paa det. Der har været fremkastet bl.a. en tanke om at kompanicheferne, naar de kommer til en brigade, skal si med en gang til hvilket kompani de helst ønsker at komme,

og naar saa den første anledning er der, faar de det kompani, og saa blir de staaende der. Men om der end ikke er et saa stort sammenhold som det har været engang i tiden, saa er der dog ogsaa nu et kjendskap av betydning inden kompanierne og bataljonerne og brigaderne, mellem befalet indbyrdes og mellem befal og mandskap. Naar man organiserer med saa litet brudd som mulig paa det tilvante, vil der i kompanierne komme ialfald for en del de samme folk som har gjort tjeneste der, i bataljonerne og i brigaderne likesaa, soldater og befal. Man kan tillægge det større eller mindre vegt; jeg mener det bør tillægges adskillig vegt for de første aars vedkommende. Hvis man vil se paa dette kart igjen, vil man se at efter departementets forslag gaar inndelingene saa lik de gamle som mulig. Man faar her mindst mulig av forskyvning. Vistnok er det jo for militærkomiteens vedkommende ogsaa mange bataljoner som blir dannet av to av de nuværende kompanier; men der er dog adskillige forrykninger, mange flere forrykninger end efter departementets forslag. Som jeg nævnte igaar, er der særlig en enkelt av dem som er meget uheldig av hensyn til mobiliseringsforholdene. Istedenfor at Kristiania nu opsætter og efter departementets forslag skulde opsætte 4 bataljoner, kommer byen efter militærkomiteens forslag kun til at opsætte 3, mens forøvrig de vernepligtige fordeles til andre avdelinger.

Jeg skal gaa tilbake til et enkelt punkt som kaptein Aavatsmark omtalte, nemlig tidspunktet da denne tanke om store brigader paa Østlandet fremkom. Han sa at der ikke dengang var oppe nogen tanke om at hjelpe svenskerne; men saa var det i virkeligheten. Hvis man læser igjennem hint forslag, vil man se at der er skrevet mange spalter om hvorledes man hurtigst mulig skal kunne samle de forskjellige avdelinger, og hvorledes man hurtig skal kunne støtte svenskerne. Jeg vil ikke nævne det som en bebreidelse mot den daværende kommanderende general. Jeg finder det var rimelig at han tænkte paa det, for det var et forhold man skulde regne med; men jeg har nævnt, at dette var et av de hensyn som spillet ind, og at man ikke behøver at ta det hensyn nu. Jeg vil si som tidligere nævnt, at denne tverdeling av landet, hvorved man omkaster en hel del av avdelingene, og forandrer saa mange av de forhold som bestaar nu, den vinder man ikke det mindste ved. Der er ingen realitet i disse grunde som er anført for denne forandring. Og ved den inndeling i det hele som militærkomiteen har foreslaaet, vinder man ikke noget for mobiliseringen østover. Man faar netop ved departementets eller ved kommanderende generals forslag flere tropper til disposition paa Østlandet med det samme. Man faar fra første stund til disposition infanteriavdelinger av Kristiansandske brigade, som straks kan sættes sammen med de specialvaaben av denne brigade som er paa Østlandet. Naar departementet har oppgjort sit forslag om inndelingen, saa er det ikke fordi man finder at der er saa stor forskjell mellem 3-bataljoners og 4-bataljoners regiment.

Jeg skal i denne forbindelse nævne hvad den officer har uttalt som er den mest krigsvante vi har for tiden her i vort land. Det er ikke saa mange av vore officerer som har været ute i felt, men det er dog nogen, og den som har været mest med, er kaptein Nyquist. Han har uttalt, at det er ikke mulig at si hvad der i sin almindelighet er heldigst. Russerne hadde forskjellig sammensætning av sine regimenter. Undertiden kunde det være heldigst at ha 3-bataljonsregimenter, og undertiden kunde det være heldigst at ha 4-bataljonsregimenter; det kom an paa de specielle forhold. Naar vi har foreslaaet vor brigadeinndeling, saa har det ikke været av hensyn til 3- eller 4-bataljons regimenter. Vi har ment at denne tale om fordelene ved de 3 bataljoner i regimentet har været høist overdreven, og at man i virkeligheten likesaa godt kunde anvende 4 bataljoner, og da burde man vælge det sidste for at faa saa liten forrykning av det bestaaende som mulig. Det har sin betydning for en armé, at avdelingerne bestaar av folk som har kjendskap til hinanden. Man bør holde paa traditionen, og man bør ikke uten nødvendighet rive fra hinanden det som bestaar, og som har bestaaet længe nok til at vinde en fasthet som efter en oprivning først kan gjenvindes efter en længere tids forløp. Jeg kommer derfor til at opta forslag om at infanteriet inndeles efter den kongelige proposition.

Det er jo mulig at man vil holde saa sterkt paa 3-bataljons regimenter at forslaget i propositionen av den grund ikke vinder bifald. I saa fald vil jeg fremsætte et subsidiært forslag om at infanteriet fordeles til brigaderner saaledes, at de kan faa et like antal bataljoner i den utstrækning som det er mulig efter det antal bataljoner som opsættes. Jeg vil fremholde, at kunde man faa kommanderende generals forslag - 45 bataljoner inddelt i 5 brigader paa 9 bataljoner hver, var det ubetinget det bedste, det greieste, og det som gav størst styrke. Der kommer imidlertid de økonomiske forhold til at spille ind. Faar man ikke en organisation efter kommanderende generals forslag, kunde man faa 3 brigader paa 9 bataljoner - de to Akershusske og Trondhjemske - og 2 andre paa 8 bataljoner. Dette blev ialt 43 bataljoner. Disse 43 bataljoner vilde medføre merutgiften til 1 bataljon og 2 regimentsstaber. Men samtidig fik man besparelsen ved at alle bataljoner indordnedes i regimenter. Følges forøvrig militærkomiteen, blir den hele merutgift ca. kr. 50 000.00. Men hvis man ikke vil gaa over det budget vi har, eller som er opsat av militærkomiteen, saa kan man indspare disse kr. 50 000.00 paa underofficersskolerne. Jeg har nævnt, at det er opsat av den departementale komite og departementet med et betydelig mindre elevantal end der nu er. Jeg erkjender at det er heldig at ha saa mange uteksaminerte underofficers elever som mulig til bruk som vernepliktig befal; men jeg tror for det første ikke at man faar det fulde antal, fordi utsigterne til fast ansættelse nu blir saa smaa at folk ikke vil søke til

disse skoler, og for det andet, naar utsigterne til fast ansættelse er saa smaa, saa vil der være fare for at kvaliteten synker, og det er værre end om kvantiteten blir mindre. Det er godt at ha mange vernepligtige underofficerer; men det er bedre, at de faste underofficerer vi har, er dygtige og begavede folk. Nu vil i den nærmeste tid forholdene for dem som uteksamineres fra underofficersskolen, bli endnu daarligere end de har været hittil. Der blir jo staaende en hel række av underofficerer - mellem 200 og 300 - som er overflødige efter organisationen. De skal efterhaanden ansættes i de stillinger som bibeholdes. De maa indtil videre bli staaende overtallige med sin gage; men militærkomiteen har foreslaat, at eftersom der blir ledige pladser, skal halvdelen besættes med de overtallige underofficerer, og bare en halvdel med uteksaminerte underofficers elever. Da vil i de nærmeste aar utsigterne for dem som gaar ind paa underofficersskolerne, til at naa det maal de som regel har, nemlig at bli faste underofficerer, bli svært smaa. Jeg tror derfor at man nok kunde gaa til departementets opsætning hvad antallet av underofficers elever angaar; derved vilde man spare kr. 100 000.00 mot de skoler som er foreslaat av militærkomiteen. Men hvis man ikke vil gaa saa langt, hvis man vil ta et mellemtal, vil man kunne spare kr. 50 000, og disse kr. 50 000 kunde lægges paa for at skaffe os en bataljon til.

Da vilde vi faa 3 brigader med 9 bataljoner, og 2 brigader med 8 bataljoner. Saa fik man da, hvis man vilde ha 3-bataljonsregimenter, i hver brigade 2 regimenter paa 3 bataljoner, og et tredie regiment som bare hadde 2 bataljoner. Dette sidste regiment kunde da ved mobilisering utfyldes med 1 marsjerende bataljon av 2det opbud, indtil man fik opsat i sin tid 1 bataljon til i regimentets 1ste opbud. Jeg nævnte igaar, at man snart antagelig kommer til det punkt at man vil ha langt større mandskapsstyrke i de 12 første aarsklasser end nu.

Dette vil indtræffe, naar man gaar ned med utskrivningsalderen, og da kunde tiden være inde til at opsætte 1 ny bataljon ogsaa ved de to mindste brigader.

Hvis man ikke vilde gaa til at opsætte flere regimentsstaber end av militærkomiteen foreslaat, men ha 43 bataljoner og derav 2 staaende løse indtil videre inden hver av de 2 mindste brigader, saa kunde man endnu lettere faa opsat den 43de bataljon ved hjælp av besparelse som kunde vindes paa anden kant.

Th. Stousland: Det er noksaa vanskelig for os som ikke er sagkyndige i dette, at indlate os i en debat som denne. Jeg skal derfor ogsaa kun holde mig til enkelte ting, og fatte mig i størst mulig korthet. Det har stadig under denne debat om hærordningen været anført disse teorier om hvorledes man maatte koncentrere alt for at kunne møte fienden paa de farligere og mest utsatte punkter, og dette har jo stadig været grænsen mot øst. Nu, det er vistnok saa at vi gjennem aarhundreder har været vant til at

betragte den grænse som det farligste punkt, og det tør ogsaa være mulig at saa kan bli tilfældet i fremtiden; men tiderne skifter, og forholdene med dem, og der er ogsaa ting i den senere tids historie som viser at forholdene forsaavidt har forandret sig ikke saa litet. Krig mellem de mindre stater blir sjeldnere, mens krig mellem større og mindre stater har været hyppigere, likesaa vel som krig mellem de større stater. Derfor tror jeg ogsaa at der ikke bør sees bort fra at vort land ogsaa kan komme op i en lignende situation, kanske i en ikke saa ret lang fremtid. Vor stilling er i saa henseende nok saa utsat, og da tør det kanske vise sig at et av de farligste punkter for vort land er netop sydspidsen. Hensynet hertil tror jeg ogsaa maa regnes med, naar vi nu skal gaa til at opsætte en ny hærordning; det vilde være farlig for os, tror jeg, om vi ikke ogsaa tar dette med i beregning. Vi maa jo ogsaa være forberedt paa at en fiende, der muligens i tilfælde vilde angripe os, paa forhaand hadde undersøkt og kjendte til hvor vi var svakest. Har vi derfor ordnet vort forsvar under hensyn til at kunne trække mest mulig av vore kræfter henimot østgrænsen, men ikke til samme tid sørger for at vi har tilstrækkelige forsvarskräfter paa sydspidsen, og har adgang til at trække kræfter fra de øvrige landsdele ned der, da tror jeg at det kunde bli likesaa farlig og skjæbnesvangert for os under visse forhold. Det har ofte været fremholdt at det skulde være mere distriktshensyn, dette, at de to brigader, den egentlig vestlandske og den sørlandske, vilde distrikterne ikke ha svakere end de øvrige; det var kun distriktshensyn, men at gjøre de østlandske og den trondhjemske brigade sterkere, det var kun landshensyn. Jeg tror at begge dele er like meget distriktshensyn og like meget landshensyn. Vi har ofte været vant til her i denne sal at lægge merke til det, at de hensyn som vedkommer Østlandet, og kanske det Trondhjemske med, det har været regnet som landshensyn, men hvad der vedkommer Sørlandet og Vestlandet, det var mere at betragte som distriktshensyn. Det er ting som jeg tror at vi maa komme bort fra, særlig naar det gjælder vort landsforsvar; da faar vi betragte os som et samlet hele, og hver enkelt del er like meget et distrikt av fædrelandet, og de forskjellige hensyn maa derfor avveies i forhold til hinanden. Av hensyn hertil mener jeg det vil være meget farlig at gjøre disse to brigader, den sørlandske og den vestlandske, svakere end de øvrige. Dertil kommer jo ogsaa, at gjør man disse brigader svakere med en gang, da vil det, som det av en tidligere taler er fremholdt, bli vanskelig at omordne det forhold igjen. Det er noget som vil bli staaende for en længere tid. Der er andre ting, som kan ordnes eftersom forholdene kræver det, men derimot at forandre brigaderne vil bli meget vanskelig. Det er delvis latt haan om dette, at man skulde ta saa meget hensyn til om enkelte distrikter blev støtt over at de blev tilsidesat med hensyn til brigadernes størrelse. Nei, det er ikke bare det som er saken; men det er ogsaa det at

disse distrikter vil paa en viss maate føle sig tilsidesat. De vil ledes ind paa den tanke at deres interesser ikke er skjøttet saa vel som de andre distrikters interesser i landet, og dette vil sandsynligvis ha sin indflydelse paa den offervillighet som kræves saavel i fredens som i farens stund. I begge tilfælde maa jo disse distrikter saavel som de øvrige være med at bære sine ofre; men det er netop denne offervillighet der spørges efter, at ofrene uten knur kan bæres i fredens tider, og at man ogsaa er villig til at bringe ofre, naar faren engang skulde være der. Det blev særlig av hr. Aavatsmark pointert meget sterkt, at man maatte sætte distriktshensynene tilside og kun ta landshensyn. Ja, jeg skal være villig til det, men paa en anden maate. Man skal ta landshensynene saa, at man ikke tilsidesætter noget distrikt til fordel for andre, men ser til at utjevne forsvarskraften saa godt som det er mulig, over samtlige distrikter i landet, til bedste for det samlede hele. Jeg tror ogsaa der er et andet forhold med hensyn til Sørlandet og Vestlandet, som maa tages med i betragtning. Disse to landsdele har nemlig en meget stor kyststrækning, og som følge herav leverer de ogsaa en meget stor kontingent til vort maritime forsvar. Det er tidligere av hr. Svendsbøe omtalt med hensyn til de bergenske distrikter, og jeg har ogsaa set litt paa det, forsaavidt angaar Sørlandet. Jeg har lagt merke til at netop disse tættest befolkede distrikter langs sjøkysten leverer en forholdsvis liten kontingent til vort landforsvar; men det henger netop sammen med at de leverer saa meget større kontingent til vort kystforsvar. Naar man nu tar hensyn til dette at distrikterne leverer en saa stor kontingent til det samlede landforsvar paa det maritime omraade, da synes jeg ikke at man samtidig skulde beklippes saaledes, at de brigader dernede skulde gjøres svakere end de øvrige. Min stilling til denne sak er derfor den, at jeg, likesom et par tidligere talere fra de kanter av landet, skulde sætte størst pris paa om vi kunde gaa til kommanderende generals planer. Kan man ikke det, saa agter jeg at være med at stemme for de forslag som legger mest mulig til den sørlandske og den vestlandske brigade, og samtidig aapner størst utsigt til at de i fremtiden kan naa op til likestilleshet med de øvrige brigader i landet.

Bratlie: Det er jo to principmæssige spørsmål som foreligger her, og hvorom meningene viser sig at være delte. Det ene er det prinsippspørsmål som angaar regimentets sammensætning, om et infanteriregiment skal bestaa av 3 eller 4 bataljoner. Derom har der været uttalt forskjellige meningene. Og det andet er prinsippspørsmålet om hvorledes brigadeinndelingen skal være: skal der opsættes 5 like store brigader, eller skal brigaderne være ulike store? Og videre: skal man paa Østlandet indføre tverdeling mellem de to brigader som er der, eller skal man holde paa en langedeinddeling som nu?

Det første er altsaa regimentsspørsmålet, det andet er brigadespørsmålet. Disse to spørsmål bør man efter min mening skjelne ut fra hinanden, om de end paa den anden side ogsaa maa sees i forbindelse, forsaavidt som det har indflydelse paa den hensigtsmæssige brigadeinndeling, hvorledes man ordner sig med regimenterne. De uttalelser som er faldt her idag, er væsentlig fremkommet fra repræsentanter for forskjellige dele av Vestlandet, fra Bergenske brigades og Kristiansandske brigades distrikter. Av disse repræsentanter er det saa godt som enstemmig gjort gjældende, at den ordning som er foreslaat av militærkomiteen, med ulike store brigader, er utilfredsstillende. De midler som de forskjellige repræsentanter har antydnet til at rette paa forholdet, er imidlertid meget forskjellige. Derom har de hver sin mening, og jeg skulde derfor tro det vilde være heldig, om de herrer repræsentanter for de bergenske og kristiansandske distrikter vilde trø sammen mellom dette møte og eftermiddagsmøtet, for at se til om de kan finde en ordning som de i fællesskap vil anbefale, til sakens forbedring. Det skulde interessere mig i høi grad at se om enighet derom kan opnaaes. Jeg har mine store tvil om at herrerne vil række frem til enighet, og hvis saa er at enighet derom ikke kan opnaaes, da mener jeg man maa indrømme at det er meget vanskelig at gjøre alle tilfredse. Det blev sagt av hr. Foss, at man ved organisationen av hæren maa iagttå at ingen landsdel sættes tilside, saa misnøie opstaar og tro og tillid tapes, og det blev paastaat at de nævnte uheldige følger maa indtræ efter vort forslag, fordi den organisation som foreslaaes av os, vil medføre at avdelingerne vesterfra faar en underordnet stilling i farens stund. Men jeg mener at denne sidste uttalelse beror fuldstændig paa et feilsyn; jeg forstaar i det hele tat ikke hvorledes den opfatning av organisationen har kunnet trø igjennem i saa høi grad som jeg merker det er skedd hos vestlandsrepræsentanterne her i salen. Jeg uttalte igaar at jeg nok kunde forstaa, at befolkningen vesterpaa til at begynde med kunde faa det indtryk at de er tilsidesat; men jeg skjønner ikke at nogen, efter at ha sat sig nærmere ind i saken, kan bli staaende ved denne mening; endnu mindre kan jeg forstaa at statsraaden kunde bruke dette argument, for det beror efter mit bedste skjøn paa et fuldstændig feilsyn. Dengang tyskerne skulde rykke i krigen i 1870, blev det paa enkelte hold anset ønskelig at de smaa tyske staters troppeavdelinger kunde slaaes sammen til, eller inkorporeres i, arméenheter av samme størrelse som den preussiske hær, forat alle selvstændige hærhener kunde være armékorps som de preussiske. Derimot protesterte imidlertid de mindre tyske stater intenst; de krævet at de folk som hørte hjemme i Württemberg, Baden, Bayern o.s.v., skulde faa beholde sin særegne organisation og utgjøre selvstændige hærhener for sig; de vilde rykke i krigen med sine hærhener som selvstændige, uanset at disse blev mindre end de

preussiske. Würtembergerne f.eks. deltok i krigen som en division; den var deres selvstændige enhet; den passet ikke ind i den skematiske preussiske hærinddeling, idet den var mindre end de preussiske hærenheter, men den indla sig, som man vet, udødelig hæder i krigen. Derfor vilde jeg meget godt kunne forstaa de folk som hører hjemme i de bergenske distrikter, dersom deres krav gik ut paa, at de, da de hittil har stillet et selvstændig led av vor hær, maatte forlange ogsaa fremtidig at stille en selvstændig hærenhet, selv om der ikke er saa mange folk derborte nu for tiden at Bergensdistrikterne kan opsætte en hærenhet av samme størrelse som der kan opsættes her østerpaa; jeg kunde forstaa kravet, dersom man vilde forlangt at de bergenske regimenter skulde danne en særskilt brigade, selv om denne ikke blev paa mere end 2 regimenter. Paa samme maate mener jeg det var naturlig, om Kristiansanderne vilde kræve at de kristiansandske distrikters folk skulde utgjøre en hærenhet for sig; men jeg forstaar ikke at de vil ha Kristiansandske brigade strukket østover like til forbi Kongsberg og nedover mot Drammen, hvorved det tilsidst kan hände at det i virkeligheten ikke blir Kristiansandenserne som kommer til at utgjøre kjernen i Kristiansandske brigade. Naar det blev sagt, at de vestlandske brigader efter vort forslag kommer til at indta en underordnet stilling i farens stund, saa forstaar jeg ikke den argumentation. Naar Bergenske brigade f.eks. kommer frem til krigsskuepladsen paa Østlandet, vil den selvfølgelig vedbli at være en selvstændig hærenhet som før, og faa opgaver som passer for en brigade paa 2 regimenter; jeg forstaar ikke rettere end at Bergenske brigade da faar en likesaa god stilling, og likesaa god anledning til at indlægge sig selvstændig fortjeneste som enhver anden hærenhet. Eller hvis en saadan særskilt opgave ikke foreligger, som passer for brigaden, og den som følge derav kommer til at støte til en anden hærenhet østfra, saa de kjæmper i fællesskap, saa blir ogsaa det altid som en selvstændig hærenhet, og brigaden faar ingen underordnet stilling av den grund at den er mindre. Jeg forstaar derfor ikke dette. Jeg forstaar som sagt, at distrikterne kunne ville kræve fremdeles at utgjøre en selvstændig hærenhet med folkene fra sine egne distrikter, dersom vor indstilling hadde forandret dette forhold. Men det har den ikke gjort, det hensyn har militærkomiteen tat. Hvis man kun skulde se hen til befolkningsforholdene, saa kunde der nok, naar der ikke var noget andet hensyn at ta - specielt da vi nu har faat Bergensbanen, mens der ingen jernbaneforbindelse haves bort til Stavanger - været grund til at strække Bergenske brigade noget længere sydover end vi har gjort, og altsaa la den spise op en del av de distrikter som vi har tillagt Kristiansandske brigade. Det vilde imidlertid ha medført, at det kunde blit vanskelig at opretholde Kristiansandske brigade som et selvstændig led i hæren, som den hittil har været, og det har vi ment vilde være at

krønke berettigede distriktsinteresser; derfor har vi beskaaret Bergensdistrikterne som vi har gjort.

Saa er det sagt, at naar disse brigader blir mindre, vil de faa et mindre dygtig officerskorps; officererne vil ikke faa nogen anseelse i distriktet, og det vil antagelig ogsaa i virkeligheten blir mindre kvalificerte individer som søker ansættelse i vestlandsbrigaderne. Enten det nu er berettiget eller ikke, sa hr. Mjelde, saa vil befolkningen vesterpaa ikke komme til at se op til sine officerer som de dygtige; de vil bli betragtet som dem der ikke har kunnet finde plads i de større brigader. I forbindelse hermed er ogsaa nævnt hensynet til officererne selv; deres advancementsvilkaar skulde bli ugunstigere paa Vestlandet end andensteds. Det faktiske forhold med hensyn til avancementet er imidlertid det, at naar der er tale om avancement til overordnede chefsstillinger ovenfor kapteins grad, gaar avancementet over hele armeen; enten en officer har tjenstgjort i Kristiansandske eller Bergenske eller Trondhjemske eller i en østenfjeldsk brigade, er da aldeles betydningsløst; han konkurrerer efter sine kvalifikationer og sin anciennitet under ett med officerer fra andre brigader til alle overordnede chefsstillinger i det hele infanteri, i det hele vaaben. Dette gjælder ikke avancement indtil kapteins grad; men løytnants- og kapteinsavancement foregaar kun inden brigaden, saa jeg forstaar ikke at der blir nogen uheldigere stilling for vestlandsbrigaderne med hensyn dertil heller. Enten en brigade har 2 regimenter infanteri og la os si 20 officerer som skal avancere inden disse 2 regimenter, eller den har 3 regimenter og 30 officerer som skal avancere innen de 3 regimenter, blir dog med hensyn til advancementschancerne akkurat det samme. Hvad vi har tenkt paa, naar vi har talt om advancementsforholdene i vor indstilling, er forholdene under overgangen. Der er endel officerer nu, som er utnævnt i de mindre brigader, men som fremtidig kommer til at tilhøre en anden brigade end før. For deres vedkommende har vi i indstillingen talt om hvorledes den hensigtsmæssige overflytning kan finde sted i det øieblik organisationen gjennemføres, forat alle kan faa beholde de rettigheter de har efter sin utnævnelse, og med hensyn dertil har komiteen i sin indstilling antydnet to veier. Men at ordningen med ulike store brigader i og for sig medfører nogen uretfærdighet med hensyn til de fremtidige advancementsforhold for officererne, det forstaar jeg ikke. Dersom det ræsonnement var rigtig, kunde der jo ikke være tale om at nogen dygtig officer nogensinde vilde gaa ind i et vaaben som f.eks. ingeniørvaabenet; det er nemlig et litet vaaben og byr færre stillinger at konkurrere om end infanteriet. Men det forholder sig da heldigvis ikke saa. Jeg har selv tilhørt ingeniørvaabenet, men jeg gik ikke ind der fordi jeg erkjendte jeg var et vrak som var mindre duelig end de andre, og som ingen underordnede kunde se op til. Jeg synes i det hele tat ikke, at det er holdbar tale som er ført paa dette punkt. Denne tale om at

vestlandsdistriktene er tilsidesat og krænket ved den inndeling som vor inndeling har foreslaaet, den synes jeg savner enhver berettiget grundlag. Jeg har nævnt i mine tidligere uttalelser, at vestlandsavdelingerne allerede nu staar i en særstilling derved at det ikke har været mulig at faa sat op tilstrækkelig av specialvaaben paa Vestlandet; - det skriver sig derfra, som jeg sa forrige gang, at man, skjønt man har forsøkt, ikke har kunnet faa utrederkvarterer derborte. Hr. Valeur svarte dertil, at det kun er meget matte anstrengelser man har gjort for at faa utrederkvarterer opprettet; man hadde ikke lagt tilstrækkelig vekt paa at opnaa tilbud derom, sa han, og han følte sig overtydet om, at hvis staten virkelig hadde gjort hvad den kunde for at faa kvartertilbud, saa hadde den ogsaa opnaadd at faa specialvaaben der likesaa vel som andensteds. Jeg faar ta min del av den kritik, eftersom de forsøk som er gjort paa at opnaa kvartertilbud paa Vestlandet, blev foretat mens jeg var ekspeditionssekretær i forsvarsdepartementet; jeg har derfor været med paa at søke at finde de bedste midler til at skaffe utrederkvarterer derborte. Der blev rettet henvendelse til de militære chefer i distriktet om at interessere sig for det, og forsøke at faa befolkningen til at gjøre tilbud; der blev gjort opslag rundt i bygdene paa alle bekjendtgjørelsessteder, med opfordring til det samme; der blev sendt blanketter for tilbudene, og der blev ogsaa rettet henvendelse til de civile myndigheter; da alt dette viste sig ikke at virke til noget, satte man tilsidst op en belønning for ethvert kvartertilbud som blev skaffet; man skrev til alle lensmænd og satte op en præmie paa 10 kroner for hvert kvarter som folkene i distriktet kunde skaffe. Men det hjalp ikke. Antallet av de tilbud som opnaaddes var, saavidt jeg erindrer, i Kristiansandske brigades distrikt 2 eller 3 og i Bergenske brigades 3 eller 4 - eller muligens det var omvendt; det var alt man opnaaddes, skjønt der blev gjort de anstrengelser jeg nævnte. Jeg vet ikke hvilken vei eller hvilke midler hr. Valeur mener departementet skulde ha valgt for at faa saken i gjænge; men dette er hvad der blev gjort, og det virket altsaa ikke. Forklaringen laa, saavidt vi kunde forstaa, deri at man paa Vestlandet for det meste har meget faa hester paa hver gaard, og at desuten store dele av Vestlandet har saa betydelig fordel av sit hestehold i sommertiden, paa grund av turisttrafikken, at det ikke vilde lønne sig at avse hester netop i den tid til militære øvelser; det sidste gjorde sig spesielt gjældende for saadanne betydelige hestedistrikter som f.eks. Voss.

Dernæst har det været sagt under debatten, at om ikke Vestlandet bærer den strengere vernepligtsbyrde ved specialvaabentjenesten, som Østlandet har, saa avgir Vestlandet til gjengjæld en desto større kontingent til marinen. Dertil skal jeg imidlertid bemerke, for det første at utskrivningen til marinen ikke er noget specifikt for Vestlandet; den foregaar i akkurat samme maalestok paa Østlandet, forsaavidt angaar

kystdistrikterne der. Men dernæst at dette argument overhodet ikke burde ha været anvendt i denne forbindelse, fordi den bekvemmeste og letteste vernepligt man omtrent har, er vernepligten i marinen. De sjøvernepligtige har nemlig baade den fordel at de tjener sin vernepligt ut i et sammenhengende tidsrum, saaledes at de senere er fri for al fredstjeneste, og de har desuten langt bedre avlønning naar de tjenstgjør, end de landvernepligtige har. End yderligere har de chancer til endnu en fordel, som man nok ogsaa gjerne vilde ha i hæren, nemlig chance for en viss del av de vernepligtige til at trække sig fri. Marinen har ikke bruk for mere end et begrænset antal mand, og flere end til utfylling av dette tal utskrives ikke; de øvrige helbefarne og halvbefarne trækker seg fri. Naar man derfor taler om vernepligtsbyrden for distrikterne, saa er det bare en fordel at ha utskrivning til marinen.

Som jeg har sagt: naar man gjentagende har fremholdt her at vi har tilsidesat skyldige hensyn til Vestlandet, saa tror jeg det er uriktig, og at man har set skjevt paa saken forsaavidt. Jeg tror at man ser riktig paa den, hvis man siger at de bergenske og kristiansandske distrikter maa kræve hver for sig at faa sin befolkning organisert fremdeles i selvstændige led av hæren, efter samme system som før, altsaa i sine særegne kompanier, bataljoner og regimenter, og tilsidst i en selvstændig hærenhet med distriktets navn og med en kommando i distriktet der er opsat ensartet med de tilsvarende kommandoer som man har østerpaa. Det er det berettiget at vestlandsdistrikterne kræver, men ikke at man skal ta folk som bor militært fordelagtig paa Østlandet, og spæ paa til de vestlandske brigader, forat de av distriktshensyn skal faa hver likesaa mange regimenter som brigaderne østerpaa. Jeg vil her nævne en passant et andet spørmaal som jeg mener har betydning for vestlandsdistrikterne, og det er spørmaalet om brigadechefens grad ved vestlandsbrigaderne. Flertallet i komiteen foreslaar at man skal sette op brigadekommandoerne paa Vestlandet akkurat som man opsætter dem her østerpaa, men der er en minoritet i komiteen som mener, at brigadecheferne vesterpaa, i Kristiansand og Bergen, skal være officerer av lavere grad end de østlandske brigaders chefer, fordi de faar et mindre antal regimenter at kommandere; og det maa jeg erkjende for min del at jeg finder uriktig, fordi det vil sette vestlandsbrigaderne i en underordnet stilling. Naar de faar selvstændige brigadekommandoer i Bergen og Kristiansand som før - og det er vi alle enige om at de bør faa - saa bør efter mit skjøn ogsaa vestlandsbrigaderne bli generalmajors kommando saaledes som de øvrige, og saaledes som brigadekommandoerne er i alle armeer, uanset om brigaderne bestaar av 2 eller 3 regimenter. Saa meget mere bør dette bli tilfældet hos os, som vore brigader - ogsaa de vestlandske - skal være kombinerte enheter hvori ogsaa alle specialvaaben skal gaa ind, hvad der i regelen ikke er tilfældet i andre land.

Det jeg her har nævnt, er derfor et hensyn som jeg kunde forstaa, hvis det var blit nævnt fra vestlandshold i denne forbindelse. Derom kan vi imidlertid vente med at tale, indtil vi kommer til opsætningen av brigadekommandoerne.

Saa sa hr. Foss, og han har tildels været støttet av andre, at det som vi har foreslaat med hensyn til sterkere brigader paa Østlandet kanskje kunde være berettiget, hvis der kun var tale om "røveranfald" - som han kaldte det - paa vort land fra øst og ad landveien; men den nøitrale sone mente han, skulde dog i nogen grad beskytte derimot. Det er desuten ikke bare saadanne overfald vort land er utsat for, det er ikke engang overveiende saadanne vi maa ta hensyn til ved vor organisation; vi maa likesaa meget ta hensyn til at organisationen skal være beregnet paa at forsvare vor nøitralitet. Specielt pektes der da i denne forbindelse paa den utsatte beliggenhet av Kristiansand. Ja, med hensyn til dette om røveranfald vil jeg si, at hvis vort land blir utsat for en krigserklæring - ikke et røveranfald, men en folkeretslig lovlign krigserklæring - og derefter følgende krig med et angrep overland, saa er, som ogsaa paapekt av kaptein Aavatsmark, en av vore svakheter i militær henseende likeoverfor dette angrep den, at mobiliseringen hos os altid vil gaa langsomt, fordi landet er overmaate vidtstrakt med en spredt befolkning, og fordi vi i forhold til andre europæiske land har meget faa kommunikationer med fornøden hurtighet og transportevne. Det tar derfor lang tid at mobilisere og derefter at koncentrere vore stridskræfter. Enhver som har fulgt med i begivenheterne under de sidste aars krige, vil ha bemerket at de krigførende magter altid har lagt overmaate stor vekt paa at kunne tilføie sin motstander et slag og et knæk saa hurtig som mulig efter krigsutbruddet. Den moralske virkning som et saadant knæk med det samme krigen begynner, gjør paa vedkommende lands hær eller flaate til svækkelse av deres senere motstandskraft, er saa stor at den i næsten alle tilfælde har været avgjørende for hele krigen. En fiende som vilde planlægge et angrep paa Norge, vilde derfor militært set handle aldeles taapelign efter min mening, hvis han ikke netop fæstet sig ved den omstændighet at han likeoverfor os har den betydelige fordel at kunne mobilisere og koncentrere hurtigere end vi. Denne fordel vil han utvilsomt benytte sig av; han vil rykke frem i en lynende fart og derigjennem forsøke at tvinge os til at sende frem til grænsen forholdsvis smaa avdelinger imot ham, eftersom de blir færdige, i den hensigt at tilføie dem nederlag den ene efter den anden, efter hvert som de kommer frem. Saadanne nederlag, selv om de er smaa, vil virke paa modet hos de andre, og paa den tiltro til seier hvormed hæren forøvrig vil gaa til kamp, naar den senere kommer frem i de større forband hvori den skal kjæmpe. Jeg mener derfor, at selv om man ikke taler om røveroverfald, men gaar ut fra en almindelig krigserklæring og et derefter følgende angrep paa Norge, saa maa man nok være forberedt paa, at den fiende som angriper, vil gi os liten tid, og

prøve at slaa os saa fort som mulig i bakken. Dette forhindrer ikke, at jeg er fuldstændig enig i at vor organisation maa være saadan at vi ogsaa tar hensyn til at vi skal kunne forsvare vor nøytralitet paa et hvilket som helst utsat punkt, og at jeg end yderligere er enig i at Kristiansand er et saadant meget utsat punkt. Men jeg spør: Hvad er nærmere beset fordelagtigst, dersom det gjælder at beskytte Kristiansand for nøytralitetens skyld, enten at ha en Kristiansandsk brigade som omfatter ogsaa Numedal og Telemarken, eller at ha den ordning vi har foreslaaet, hvorefter Kristiansandske brigade ikke omfatter disse distrikter? Hvis en fiende bemægtiger sig Kristiansand, saa er vi vel alle enige om at han kommer sjøveien dit. Det regiment som ligger paa Maldesletten ved Stavanger, og det som ligger paa Heistadmoen ved Kongsberg, har da, om brigaden faar 3 regimenter, liten chance til at komme frem til Kristiansand, forinden fienden kan være fremme der. Vi maa vistnok i de fleste tilfælde være glade, dersom vi kan faa trommet sammen det regiment som har sin samlingsplads paa Gimlemoen, før angrepet kommer. Hvis saa fienden først har sat sig fast i Kristiansand - fordi det regiment som samles paa Gimlemoen, ikke har magtet alene eller sammen med vedkommende avdelinger av landvernet at vise ham tilbake - saa kan der, som jeg før har sagt, ikke være tale om at den fiende som saaledes har bemægtiget sig Kristiansand, vil føre et hovedangrep paa hele Norge derfra frem over land. Det er paa andre kanter han vil komme, dersom han tænker paa et saadant angrep. Kristiansand vil han i tilfælde ha bare som en basis for flaaateoperationer i Nordsjøen. Har ikke de lokale avdelinger, som hører hjemme aller nærmest omkring Kristiansand, magtet at avvise ham med det samme han kommer dit, maa vi sende nye avdelinger avsted for at forsøke at drive ham bort, efterat han har bemægtiget sig byen. Og da mener jeg, at naar ikke det regiment som var tilstede, kunde stanse fienden i det øieblik da han vilde gaa iland, vilde det litet nytte, efterat han hadde sat sig fast, at de stumper som maatte være igjen av Kristiansandske brigade, vilde forsøke at fordrive ham. Da maatte vi nok sette op en eller flere fulde hærenheter dertil, med alle de vaabenarter og organer som hører dertil. Vi maatte samle en større hæravdeling til at gjøre angrep paa fienden med i Kristiansand. Men da vil avdelingerne paa Heistadmoen være meget bedre til nytte - netop for dette formaal at kaste fienden ut fra Kristiansand - dersom de tilhører en organisert hærenhet her østpaa, end de vilde være ved at utgjøre en stump av Kristiansandske brigade, hvis mobilisering og samling er forstyrret ved indtagelsen av byen. Jeg mener derfor, at ogsaa av hensyn til forsvar av nøytraliteten er den organisation vi har foreslaaet, hensigtsmæssig. Jeg mener, som jeg før har sagt, at en organisation med ulike store brigader under de nuværende forhold frembyr sig næsten som en nødvendighet paa grund av befolkningsforholdenes utvikling i vort land, og paa

grund av de militærtopografiske og militærpolitiske forhold som nu maa komme i betragtning. Dersom man ikke vil gaa til at si paa grund av befolkningens sterkere vekst paa Østlandet, at vi nu bør sette op 3 brigader der mot før 2, samtidig med at vi opretholder en brigade i Bergen og en i Kristiansand, saa maa brigaderne bli ulike store; befolkningen paa Østlandet er nemlig vokset saa meget at vi nu har folk nok der til de 3 brigader, mens de kristiansandske og bergenske distrikter efter samme maalestok kun har folk til tilsammen 2. Ved at indordne et regiment mere under hver av de østlandske brigader end under Bergenske og Kristiansandske, kan vi imidlertid spare den nye 3die brigadestab østenfjelds; det kan ske militært set uten nogen ulempe. Det kunde naturligvis meget godt gaa an isteden derfor at sette op en 3die brigade østerpaa paa 2 regimenter likesom vestlandsbrigaderne. Vi har ialt 18 bataljoner - foruten Norske jægerkorps - i det østenfjeldske; disse 18 bataljoner foreslaar vi sat op i 2 brigader, hver paa 9 bataljoner; men vi kunde naturligvis isteden derfor sette dem op i 3 brigader med 6 bataljoner i hver. Dette vilde imidlertid kræve opsætning av en ny, en 3die brigadekommando østenfjelds, altsaa en overordnet stab mere end det av militære hensyn behøves, og det har militærkomiteen av økonomiske hensyn ikke fundet at kunne gjøre. Vi kan ikke forstaa, at det hensyn vestlænderne her gjør gjældende, er berettiget, saaledes at staten av den grund skulde paata sig den nævnte forøkede utgift; vi mener tvertimot, at der her fra vestlændernes side gjør sig en misforstaaelse gjældende, en misopfatning av de virkelige forhold.

Med hensyn til inndelingen forøvrig har der av forskjellige repræsentanter været nævnt forskjellige modifikationer, som de har ment bør foretages i militærkomiteens forslag. Hr. Svendsbøe antydet at man kunde la Bergenske brigade beholde 8 bataljoner; men dette vilde han ha ordnet paa den maate at der i midten av Bergenske brigades distrikt lægges 2 regimenter, paa ekserserpladsen Ulven og paa Voss hvor vi har Tvildemoen og Bømoen, og saa skulde der ligge en bataljon i den nordligste del av brigadedistriktet, op imot Trondhjemske brigade, nemlig Nordfjords bataljon paa Nordfjordeid, og en bataljon i brigadedistriktets sydligste del, ned mot Kristiansandske brigade, nemlig Søndhordlands bataljon med ekserserplads i Etne. Hr. Høstmark vilde ogsaa ha 8 bataljoner i Bergenske brigade; men han vilde ha saken ordnet paa den maate at man søndenfra og nordover opsætter først et regiment paa 3 bataljoner og derpaa endnu et regiment av samme fulde størrelse; nordligst, op imot Trondhjemske brigade, paa Nordfjordeid, vilde han derefter opsætte et regiment som kun talte 2 bataljoner.

Om disse to forslag skal jeg for min del bemerke, at intet av dem forekommer mig at være helt rationelt. Hvis man overhodet vil opsætte mere under Bergenske brigade end de 2 regimenter som vi foreslog ifjor, saa er det rimelig

at vi faar samlet paa et sted den ene eller de 2 bataljoner mere som man vil opsætte, forat disse kan danne grundlaget for et senere fuldt 3die regiment under brigaden. Jeg anser det ikke for at være rationelt, som hr. Svendsbøe antydet, at ha 2 regimenter i midten og saa 1 bataljon nordligst og 1 sydligst; de 2 sidste bataljoner kan da aldrig komme til at indgaa i samme 3die regiment, og det vil ikke være rationelt. Den av hr. Høstmark antydede ordning med 2 regimenter sydligst og 2 bataljoner paa Nordfjordeid fyldestgjør derimot det krav at den overskytende del, utover de 2 regimenter, skal danne begyndelsen til brigadens 3die regiment. Men jeg synes det er uheldig, at han trækker for meget op til Nordfjordeid. Nordfjordeid kan efter min mening aldrig bli tjenlig som ekserserplads for et regiment paa 3 bataljoner; pladsen er litet tjenlig selv for en bataljon, og dens beliggenhet er desuten saadan, at det regiment som skulde kunne samles der, vilde bli liggende altfor fjernt og isolert; man vilde risikere at det slet ikke kom med i en krig nutildags. Nordfjordeid ligger altfor langt borte fra ethvert sandsynlig koncentrationspunkt, med de kommunikationer vi nu har. Vi har lagt en bataljon der i komiteens indstilling, idet vi har tænkt os, at saalænge styrken ikke er større end en bataljon, saa vil den antagelig, selv om den tilhører 1ste opbud, behøves paa Vestlandet selv, f.eks. til sikring av Bergensavsnittet, ved siden av de derværende landvernsavdelinger, under en krig. Naar man har denne bataljon, vil derfor brigaden sikrere kunne rykke i felten med de fulde to regimenter, som har samlingspladser tæt ved Bergensbanen. Men skal der bli spørmaal om at opsætte Bergenske brigade med et fuldt 3die regiment, saa tror jeg ikke der bør bli tale om at lægge dette regiment paa Nordfjordeid, saaledes som kommunikationsforholdene er nu for tiden og antagelig blir i en længere fremtid.

Med hensyn til Kristiansandske brigade gaar begge de nævnte herrers forslag ut paa, at Kristiansandske brigades distrikt, naar Bergenske brigade faar 8 bataljoner, utvides østover, i det mindste saaledes at den tar Telemarken med, muligens, som kommanderende general har foreslaat, at den tillike tar Numedal og distrikterne om Kongsberg; man kommer i saa fald nær henimot Drammen med Kristiansandske brigade. Dette synes imidlertid jeg vil være absolut uriktig, saa uriktig at jeg ikke forstaaar hvorledes nogen kan holde paa det. Jeg for min del kan umulig være med paa det, og jeg kan heller ikke forstaa, at det kan være nogen tilfredsstillelse for befolkningen i de kristiansandske distrikter, at Kristiansandske brigade kommer til at bestaa for en saa stor del av østlandsdistrikter; det kunde hände, at det blev veien til at brigaden senere tapte Kristiansands navn.

Jeg tror nu i det væsentligste at ha svart paa det som er anført siden jeg hadde ordet sidst. Den reglementsmaessige tid er derhos utløpen, og jeg kan jo, om

Møte for lukkede dører, Stortinget 3. august 1909

det behøves, faa anledning til at faa ordet senere. Jeg skal derfor slutte.

Præsidenten: Præsidenten foreslaar nu, at den videre behandling av denne sak utstaar til i eftermiddag kl. 5 1/2, at møtet da likeledes holdes for lukkede døre, og at der gives adgang for de samme personer som hittil har overværet disse forhandlinger, til at møte frem.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Møtet hævet kl. 13.55.
